

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ**

**Yüksek Lisans Tezi
Arkeoloji Anabilim Dalı
Klasik Arkeoloji Yüksek Lisans Programı**

**LAODIKEIA'DA BULUNAN HELLENİSTİK DÖNEM SİKKELERİ
(2002-2018 YILLARI)**

H. Kürşat POLATÇİL

**Danışman
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK**

**TEMMUZ 2019
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Arkeoloji Anabilim Bilim Dalı, Arkeoloji Bilim Dalı öğrencisi Kürşat POLATÇİL tarafından Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK yönetiminde hazırlanan “**Laodikeia’da Bulunan Hellenistik Dönem Sikkeleri (2002-2018 Yılları)**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 30.07.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı/Danışman
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK

Jüri
Doç. Dr. Bahadır DUMAN

Jüri
Dr. Öğr. Üyesi Emre ERDAN

Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
22.08.19 tarih ve 19/11 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmaların yapılması ve bulguların analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

H. Kürşat POLATIL

ÖNSÖZ

Laodikeia’da bilimsel kazıların başladığı 2002 yılından günümüze kadar geçen süreçte kazı çalışmalarında ele geçen sikkelerin teşhis, değerlendirme ve katalog çalışmalarında diğerlerinden farklı olan form, ağırlık ve üzerindeki betimlemeler ile en çok dikkatimi çeken sikkeler kentte darp edilen Laodikeia sikkeleri olmuştur.

Kentte darp edilen ve kazı çalışmalarında ele geçen Hellenistik Dönem sikkeleri hakkında bir çalışmanın henüz yapılmamış olması nedeniyle danışman hocam Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK’in önerisi ile ele aldığımız bu çalışmada kentin Hellenistik Dönem’de kuruluşundan Roma İmparatorluk Dönemi’ne kadar darp ettiği sikkeler ile, kazı çalışmalarında ele geçen ve aynı döneme tarihlenen sikkelerin katalog çalışması yapılmıştır.

Laodikeia kazılarında ele geçen sikkeleri çalışma olanağı sağlayan ve tez danışmanlığımı üstlenerek bana yol gösteren, Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Bölümü ve Laodikeia Kazı Başkanı Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans öğrenimim ve kazı çalışmaları süresince sikkeler konusunda verdiği destek ve yönlendirmeleri sebebiyle Doç. Dr. Bahadır DUMAN hocama çok teşekkür ederim.

Yürütülen kazı çalışmalarına büyük bir özveri ile emeği geçen Laodikeia Kazı ekibine sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca sikkelerin temizlik ve konservasyon çalışmalarında emeği geçen restoratör Eda ALTUNCU’ya, katalog çalışmaları için sikkelerin fotoğrafını çeken Erhan EMEKLİ’ye teşekkür ederim.

Üzerimdeki bütün emekleri için aileme ve tez süresince bana her zaman destek olan eşim Arkeolog Didem POLATÇİL’e çok teşekkür ederim.

H. Kürşat POLATÇİL

Denizli, 2019

ÖZET
LAODIKEIA'DA BULUNAN HELLENİSTİK DÖNEM SİKKELERİ
(2002-2018 YILLARI)

POLATÇİL, H. Kürşat
Yüksek Lisans Tezi
Arkeoloji ABD
Klasik Arkeoloji Yüksek Lisans Programı
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK

Temmuz 2019, 115 Sayfa

2002 yılında başlayan ve günümüze kadar devam eden Lykos Laodikeia'sı kazılarında kent Hellenistik Dönem, Roma İmparatorluk ve Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen yapıların bir kısmı ortaya çıkarılmıştır. Açığa çıkarılan sivil ve kamu yapıları, kentin ekonomik, siyasi, dini ve kültürel yapısı ile kent sakinlerinin yaşam standardı ile günlük hayata ait kullanım izlerini bizlere sunmaktadır.

Çalışmanın ana konusu Laodikeia'nın kuruluşundan Augustus Dönemi'ne kadar geçen sürede darp ettiği sikkeler ile kazı çalışmalarında ele geçen ve aynı döneme tarihlenen sikkelerin katalog ve değerlendirmesini yapmaktır. Bu kapsamda ilk olarak Laodikeia'da darp edilen ve çeşitli kataloglarda yayımlanmış sikkeler hakkında özet bilgiler verilmiş ve bu sikkelerin internet ortamında yayınlanmış görselleri de eklenmiştir.

Tezin katalog bölümünde ise Laodikeia'da gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçmiş Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen sikkelerin teşhis, tanım ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerin ön ve arka yüz betimlerinde yer alan ve neredeyse tamamı dinsel figür (tanrı, tanrıça ve atribütleri) ve sembollerden oluşan betimlemeler Laodikeia'da Hellenistik Dönem'de tapım gören tanrı ve tanrıçalar ile kültleri hakkında fikir edinmemizi sağlamaktadır. Söz konusu sikkelerin ön ve arka yüzlerinde tanrıça Aphrodite, şehir tanrıçası Tykhe (Laodike), kentin baş tanrısı Zeus, Apollon, Dionysos ve bu tanrılara ait çeşitli sembol ve simgeler ile kentin etrafındaki nehirler; Lykos ve Kapros'un personifikasyonları kurt ve yaban domuzu betimlerinin kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hellenistik, Lykos, Laodikeia, Sikke

ABSTRACT
HELLENISTIC COINS FOUND IN LAODIKEIA
(BETWEEN 2002-2018)

POLATÇİL, H. Kürşat
MA Thesis in Archaeology
Discipline of Archaeology
Classical Archaeology Master Programme
Supervisor: Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK

July 2019, 115 Pages

In Laodikeia on the Lykos excavations, which began in 2002 and continued to date, some of the Hellenistic, Roman Empire and Byzantine periods buildings of the ancient site were unearthed. Unearthed civic and public buildings present us the economical, political, religious, and cultural side of the city, the standard of living of the dwellers, and traces of the daily life.

The aim of this study, making catalogue and evaluation of the coins which dated between foundation of the site and till the Augustan period and coins which were gained through excavations and were dated to the same period. Within this scope, firstly, it was given some brief information on coins which was minted in Laodikeia and published in various catalogues and was added images of the coins which published in internet.

In the catalogue chapter of the thesis, the Hellenistic period coins, gained through the excavations conducted in Laodikeia, were identified, described and evaluated.

The depictions comprised of the religious figures (god, goddess and their attributes) and symbols located obverse and reverse of the coins which were evaluated in the scope of study, give some information about cults of the god and goddess revered in Laodikeia in Hellenistic period. On the obverse and reverse of mentioned coins, goddess Aphrodite, Tyche, patron-god of the Zeus, Apollo, Dionysos and various attributes belong to those gods and goddesses; furthermore, as the rivers around the city, Lykos and Kapros personificated as a wolf and a boar can be seen.

Keywords: Hellenistic, Lykos, Laodikeia, Coins.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv

GİRİŞ.....	1
Amaç, Kapsam, Yöntem	

BİRİNCİ BÖLÜM

LAODIKEIA’NIN TARİHİ COĞRAFYASI VE TARİHÇESİ

1.1 Tarihi Coğrafya.....	4
1.2 Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi’nde Laodikeia.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK DÖNEM’DE LAODIKEIA SİKKE BASIMI

2.1 Kistophorlar.....	23
2.2 Bronz Otonom Sikkeler.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LAODIKEIA’DA BULUNAN HELLENİSTİK DÖNEM SİKKELERİ (2002-2018 YILLARI)

3.1 Katalog.....	39
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	91
GRAFİKLER.....	100
KISALTMALAR.....	103
KAZI KODLARINA GÖRE BULUNTU YERLERİ LİSTESİ.....	104
KAYNAKÇA.....	105
FİGÜRLER LİSTESİ.....	112
GRAFİK LİSTESİ.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	115

GİRİŞ

Sikke, icadından günümüze kadar belli bir otoritenin güvencesi altında darp edilip, ticarete ve günlük alışverişlerde ödeme aracı olarak kullanılan, şekli, yapısı ve formu belirli standartlarda olan madeni bir parçadır. Bilimsel kazılarda ele geçen sikkeler bir kentin geçmişinin aydınlatılmasında yazılı ve yazılı olmayan diğer önemli veriler kadar vazgeçilmez bir role sahiptir. Sikkeler sayesinde bir kentin ekonomisi, ticareti, siyasi ve ticari ilişkileri, dini ve kültürel özellikleri, kentte yaşanan doğal ve beşerî olaylar hakkında bilgiler edinilebilir.

Hellenistik Dönem’de bir polis olarak kurulan ve MS 7. yüzyılın ortalarında terk edilen Laodikeia, Roma İmparatoru Traianus Decius (MS 249-251) Dönemi’ne kadar yaklaşık 450 yıl sikke darp etmiş ve kullanmıştır¹. Laodikeia’nın darp ettiği en erken sikkeler MÖ 2. yy’a tarihlenen gümüş kistophorlardır².

Ön yüzünde kapağı yarı açık sihirli sepet (cista mystica) arka yüzünde kuyrukları birbirine dolanmış iki yılan arasında sadak betimlenmiş olan gümüş kistophorlar ile aynı dönemde darp edilen bronz sikkelerin ön ve arka yüzlerinde ise tanrı ve tanrıçalar: Aphrodite, Apollon, Athena, Tykhe ve kurucu tanrı Zeus Laodikeus ile bereket boynuzu, üç ayaklı kazan, aslan, kurt, yaban domuzu gibi hayvan ve nesne betimleri yer almaktadır. İmparator Augustus’tan (MÖ 27-MS 14) itibaren darp edilmiş sikkeler üzerinde ön yüzde imparator başı, arka yüzde ise başta Zeus Laodikeus ve Aseis olmak üzere diğer tanrı ve tanrıçalar ile atribütleri yanı sıra tapınak ve agora betimleri, İsis altarı, Efes Artemisi, Hades, Kerberos, Asklepios, Eros, çift yüzlü balta ve aslan gibi kente özgü betimlemeler yer alır³.

Roma Dönemi’nde İmparator Commodus (180-192), Caracalla (MS 211-217), Elagabalus (MS 218-222) ve Severus Alexander (MS 222-235) Dönemlerinde kente verilen “Tapınak Koruyuculuğu” unvanı sikkelerde belirtilerek “ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ” lejantı ile darp edilmiştir⁴. Laodikeia; Adramytteion, Antiocheia,

¹ Şimşek 2013, 506.

² Head 1887, 566.

³ Şimşek 2007a, 367.

⁴ Head 1906, 313-315.

Ephesus, Hierapolis, Nikomedia, Pergamon, Perinthus, Smyrna, Tralleis ve Tripolis kentleri ile ticari, siyasi ve ekonomik *Homonoia* Antlaşmaları gerçekleştirmiş bu antlaşmalara ithafen ortak sikkeler darp etmiş ve kullanmıştır⁵.

Amaç

Bu yüksek lisans tezinde Laodikeia kentinin Hellenistik Dönem’de darp edip tedavüle soktuğu kent sikkeleri ile 2002-2018 yılları arasında Laodikeia antik kentinde yürütülen bilimsel kazı çalışmalarında ele geçen ve Hellenistik Dönem’e tarihlendirilen sikkelerin teşhis edilerek yayımlanması yanı sıra daha önceden yayımlanmış sikke katalogları ile yabancı müzayedeler ve koleksiyonlarda bulunan ve dijital ortamda yayımlanmış Hellenistik Dönem Laodikeia sikkelerinin bir derlemesini yapmaktır.

Kapsam

Tez kapsamında 2002-2018 yılları arasında Laodikeia’da gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen ve Laodikeia Etütlük Eser Deposunda bulunan Hellenistik Dönem’e tarihlendirilen sikkeler ile *British Museum* ve *Sylloge Nummorum Graecorum* adlı kataloglar ile dijital ortamında yayımlanmış yabancı müze ve müzayede kataloglarında yer alan Hellenistik Dönem Laodikeia sikkeleri incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde Laodikeia’nın coğrafi konumu ve tarihçesi ile kentte yapılan kazı çalışmaları modern kaynaklar ışığında değerlendirilmiştir. Tezin ikinci bölümünü Laodikeia’nın Hellenistik Dönem’de darp ettiği gümüş ve bronz sikkelerin derlemesi ve değerlendirmesi kapsamaktadır. Bu bölümde ilk olarak kentin kuruluşundan Augustus Dönemi (MÖ 27- MS 14)’ne kadar geçen sürede darp edilen sikkeler hakkında bilgi verilmiş, sikkelerin ön ve arka yüz betimleri ile sikkenin metal cinsi ile ölçüleri ilgili teknik bilgiler eklenmiştir. Tezin üçüncü bölümünde Laodikeia yürütülen kazı çalışmalarında açığa çıkarılan sektörler ile yüzey araştırmalarında ele geçen sikkelerin teşhis, tanım ve değerlendirmelerinin yapıldığı katalog bölümü yer almaktadır.

Yöntem

Tez kapsamındaki ilk çalışma Laodikeia kazılarında ortaya çıkmış ve Laodikeia Etütlük Eser Deposunda korunan sikkelerin mekanik ve kimyasal temizliği ile konservasyon çalışmalarına yöneliktir. Bu doğrultuda uzman restoratörler tarafından

⁵ Head 1887, 566.

temizlik işlemi tamamlanan sikkelerin dijital fotoğrafları stüdyo ortamında çekilmiş ve tüm fotoğraflar bilgisayar ortamına aktarılarak katalog çalışmaları için *Adobe Photoshop* programında düzenlenmiştir. Bu hazırlık işlemlerin ardından katalog çalışması kapsamında her bir sikke ayrı ayrı değerlendirilerek katalogları yapılmış, sikkelerin metal cinsi, ağırlık, çap ve kalıp yönünü içeren teknik bilgiler eklenmiştir. Sikkeler alfabetik sıra ile ait olduğu krallık, bölge ve şehirlere göre tasnif edilerek sıralanmıştır. Sikkelere buluntu yılına göre 1'den başlanarak katalog numarası verilmiştir. Sikkelerin ön ve arka yüzlerinde lejantın eksik ya da silik olup görünmeyen fakat o şekilde olması gereken bölümleri köşeli parantez ([]) içinde gösterilmiştir. Katalogda yer alan sikkelerin lejantları sikke üzerinde görüldüğü haliyle yazılmıştır. Kütüphane çalışmasında her bir sikke yayımlanmış sikke kataloglarından araştırılarak tarihlendirilmesi yapılmış ve ilgili referanslar eklenmiştir. Teşhis edilebilen sikkelerin tarihlendirilmesi için temel olarak *Sylloge Nummorum Graecorum* ve *British Museum* kataloglarından yararlanılmıştır. Katalog numarasından sonra sikkelere ait teknik bilgiler ile kazı envanter numarası yer almaktadır. Katalogda kullanılan kazı envanter numara sisteminde “L.05.KDN.M5.26” örneğinde görüldüğü gibi baştaki “L” Laodikeia’yı, “05” buluntu yılını, “KDN” buluntu alanının baş harflerinden oluşan kısaltmayı (Kuzey Doğu Nekropolü), sondaki “26” ise buluntu numarasını ifade etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

LAODIKEIA'NIN TARİHİ COĞRAFYASI VE TARİHÇESİ

1.1 Tarihi Coğrafya

Laodikeia antik kentinin bulunduğu Lykos (Çürüksu) Ovası, Batı Anadolu'da İç Ege olarak adlandırılan bölgede yer alır⁶. Batıda Buldan Sazak Dağı, kuzeyde Çökelez Dağı, güneydoğusunda Kadmos⁷ (Honaz) ile güneyinde Salbakos⁸ (Babadağ) dağ silsilesi bulunmaktadır⁹. Honaz Dağı eteklerinden doğarak Laodikeia'nın iki yanındaki Kadmos (Gökpınar) ve Asopos¹⁰ nehirleri ile birleşen Lykos Nehri, ova ortasında yer alan göle ve buradan da Menderes Nehri'ne karışır¹¹ (Fig. 1).

Figür 1: Lykos Vadisi coğrafyası uydu görünümü ve antik kentlerin yayılımı

⁶ Sevin 2007, 203.

⁷ Fellows 1852, 212; Ramsay 1962, 134.

⁸ Johnson 1950, 3.

⁹ Ramsay 1887, 347.

¹⁰ Anderson 1897, 405.

¹¹ Johnson 1950, 2; Şimşek 2007a, 43; Şimşek 2013, 35; Şimşek 2017, 1.

Strabon (XII 8. 16) ovanın ortasından geçen Lykos (Çürüksu) Nehri'nin birçok yerde yer altından aktığını ve bunun sonucunda yeraltında boşluklar oluştuğunu söyleyerek bölgede sık yaşanan depremlerin sebebinin Lykos Nehri'nin oluşturduğu yeraltı boşluklarına bağlamıştır. Strabon ayrıca Laodikeia'yı Phrygia Bölgesi'nin en büyük kentlerinden biri olarak tanımlamaktadır¹².

Bölgenin coğrafi konumu antik dönemdeki ticaret yollarının bağlantı merkezini oluşturmaktadır¹³. Laodikeia batı, doğu ve güneye bağlantı sağlayan yolların kesiştiği kavşak noktasında yer alır¹⁴. Doğuda Apameia (Dinar), üzerinden iç bölgelere güneyde Kibyra (Göhlisar) üzerinden Side ve Aspendos'a, batıda Ephesos (Selçuk) ve Miletos'a (Milet), kuzeybatıda ise Sardes (Salihli) üzerinden Pergamon'a kadar uzanan ana yolların kesişim noktasıdır. Lykos Vadisi Persleri Akdeniz'e bağlayan "Kral Yolu"nun da kolu üzerinde yer almaktadır¹⁵ (**Fig. 2**).

Ana yolların geçiş güzergahında bulunan vadide Çökelez Dağı'nın güneydoğu eteklerinde yer alan bir traverten ocağında tesadüf eseri bulunan ve MÖ 1.200.000 yılı öncesine tarihlenen *Homo Erectus*'a (Denizli-Kocabaş Adamı) ait kafatası bölgedeki insan yaşamının varlığını ortaya koyan en erken veridir¹⁶. Bunun dışında, Çivril, Baklan ve Çal Ovası höyüklerinde Geç Neolitik (MÖ 6. bin ortaları) ile Laodikeia Batı Nekropolü Kandilkırı Mevkii'nde tespit edilen Erken Kalkolitik Dönem¹⁷'e (MÖ 5500) ait seramikler bölgedeki yerleşim yerlerine ait en erken arkeolojik verilerdir. Ayrıca Kolossai Höyük'de Geç Kalkolitik (MÖ 4. bin ortaları) ve Akhan Nekropolü'nde ise Erken Tunç¹⁸ Dönemi'ne (MÖ 3000-1200) tarihlendirilen buluntular da ele geçirilmiştir. Demir Çağı (MÖ 1200-547/546), Pers Satraplığı [MÖ 547/546-333/331, Arkaik (MÖ 650-480) ve Klasik Dönemler (MÖ 480-300)] ile Hellenistik (MÖ 300-30), Roma İmparatorluk (MÖ 30-MS 395) ve Bizans Dönemi (MS 395-1206/1208) yerleşimlerini gösteren arkeolojik veriler de tespit edilmiştir¹⁹.

¹² Strabon XII 8.16.

¹³ Johnson 1950, 4.

¹⁴ Şimşek vd. 2011, 1.

¹⁵ Şimşek 2013, 39; Şimşek 2014, 22.

¹⁶ Çokaman 2008, 4-5.

¹⁷ Oğuzhanoğlu 2014, 83; Şimşek 2017, 3.

¹⁸ Şimşek 2013, 471.

¹⁹ Şimşek 2013, 39.

Figür 2: Calder-Bean'in Antik Güneybatı Anadolu yol haritası

Lykos Vadisi içindeki Höyük yerleşimleri olarak; Asopos Tepesi²⁰, Kumkısıık, Beylerbeyi, Duacılı, Akköy, Irlıganlı, Akhan, Karakurt, Kolossai ve Kaklık Höyükler, Hellenistik Dönem yerleşimleri olarak da Laodikeia, Hierapolis²¹, Trapezopolis (Babadağ-Bekirler Köyü), Attouda (Sarayköy-Hisarköy), Büyük Menderes Nehri'nin batısında Tripolis²² (Yenicekent), Thiounta (Gözler Kasabası) olarak sıralanır²³.

²⁰ Asopos Tepesi, çanak çömlek üretiminin yapıldığı, verimli tarım arazilerinin ekilip dikildiği, Lykos Ovası'nda yer alan göl bağlantılı balıkçılığın yapıldığı küçük boyutlu bir yerleşmedir (Şimşek 2007b, 456; Şimşek 2013, 77; Konakçı 2016, 54).

²¹ Hierapolis'in Hellenistik Dönem'e tarihlenen sikkeleri için Bkz. Head 1906, 228, no. 1-3.

²² Tripolis'in kent geçmişi Hellenistik Dönem'e dayansa da kentin doğusunda Hamambükü ve doğusundaki Akkaya mevkiinde yer alan höyüklerde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında ele geçen verilen kentin geçmişinin Bakır Çağı'na kadar gittiğini kanıtlamaktadır Bkz. Duman 2013, 182.

²³ Şimşek 2013, 39.

1.2 Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde Laodikeia

Laodikeia Phrygia Bölgesi'nin batı ucunda, Denizli İli'nin 6 km kuzeyinde, Bozburun, Eskihisar, Goncalı ile Korucuk Mahalleleri sınırları içinde ve Lykos Ovası'nın ortasında yer almaktadır²⁴. Yüksek bir platform üzerine kurulmuş olan kentin çevresinde güneybatıdan başlayarak batısı boyunca Asopos (Gümüşçay-Goncalı Deresi), güneydoğusunda Kadmos (Gökpınar), kuzeydoğusunda ise Lykos (Çürüksu) Nehri yer alır²⁵ (Fig. 3-4-5).

Laodikeia'da yapılan yüzey araştırması ve kazı çalışmaları Hellenistik Dönem'den itibaren köy yerleşiminden polis ve metropol yerleşimine geçildiğini göstermektedir. Kentin kuzeybatısında konumlanan Asopos Tepesi yerleşimi doğu, batı ve güneye yayılarak kent kimliği kazanmıştır²⁶.

Figür 3: Lykos Ovası ve Laodikeia'nın hava fotoğrafı

²⁴ Traversari 2000, 9; Şimşek 2005, 305; Şimşek 2007a, 55; Şimşek 2015, 7.

²⁵ Ramsay 1887, 346-347; Anderson 1897, 404-408; Şimşek vd. 2011, 4.

²⁶ Şimşek 2018, 84.

Laodikeia, Seleukos (Suriye) Kralı II. Antiokhos tarafından eşi Kraliçe Laodike adına MÖ 261-253 yılları²⁷ arasında kurulmuştur²⁸. Hellenistik Dönem’de Seleukoslar tarafından kurulmuş birden çok Laodikeia isimli kent olduğu için burası “*Laodicea ad Lycum*” (Lykos Laodikeia’sı) olarak adlandırılmıştır²⁹.

Plinius’a göre kentin yerleşim alanında önce Diospolis ve daha sonra Rhoas³⁰ adlarını taşıyan bir yerleşimin olduğu³¹, Hellenistik kentin ise II. Antiokhos tarafından kurulduğu belirtilir. “Zeus Kenti” anlamına gelen Diospolis, bu alanda bir kutsal alanın varlığına işaret etmektedir³². Rhoas ise eski bir Anadolu ismidir³³.

Laodikeia’da kentin baş tanrısı Zeus’un yanı sıra Apollon kültü de oldukça önemlidir. Kentte Apollonis adında bir kabilenin varlığı bilinmektedir. Laodikeia MS 2. ve 3. yüzyıllarda Apollon Klaros’a sık sık delege göndermiştir³⁴.

Hellenistik Dönem’de Laodikeia ilk olarak Polybius³⁵, un eserinde bahsedilen III. Seleukos’un MÖ 223 yılında öldürülmesinin ardından başlayan taht mücadelelerinin anlatımında karşımıza çıkmaktadır³⁶.

²⁷ Hellenistik kentin kuruluş tarihi II. Antiokhos’un tahta geçtiği MÖ 261 yılı ile, Kraliçe Laodike’den boşandığı MÖ 253 yılları arasında gerçekleşmiş olmalıdır Bkz. Anderson 1897, 409-410; Apergis 2004, 144; Şimşek 2007, 55; Şimşek 2013, 47.

²⁸ Arundel 1834,317; Waddington 1853, 28; Head 1906, lxxiii; Forrer 1929, 520; Johnson 1950, 7; Magie 1950, 127; Sear 1979, 469; Cohen 1995, 309; Bejor 2000, 15; Sevin, 2007, 203; Şimşek 2005, 305; Şimşek 2007a, 55; Şimşek vd. 2011, 4; Şimşek 2013, 47; Şimşek 2015, 7; Şimşek 2016, 5; Şimşek 2017, 3.

²⁹ Weber 1898, 178-179; Gagniers 1969, 1; Traversari 2000, 11; Şimşek 2005, 305; Şimşek 2007a, 55.

³⁰ Plinius, N.H.V 105.

³¹ Kentin batı ve güneybatısında yapılan araştırmalarda, Geç Kalkolitik (MÖ 3500) ve İlk Tunç Çağı (MÖ 3000)’e tarihlendirilen seramik ve çakmaktaşı buluntular Asopos Tepesi olarak adlandırılan yerleşimde ele geçmiştir bkz. Şimşek 2013, 27.

³² Cohen 1995, 309; Bejor 2000, 17.

³³ Head 1887; 565-566; Head 1906, lxxiii; Johnson 1950, 7; Gagniers 1969, 1; Şimşek 2005, 305; Şimşek 2013, 52, Şimşek 2017, 3.

³⁴ Cohen 1995, 309.

³⁵ Polybius IV, 48.5, V,57.5

³⁶ Magie 1950, 127; Cohen 1995, 309; Mørkholm 2000, 139; Ma 2002, 56.; Akhaios sikkesi için bkz. Mørkholm 2000, Lev. XXVII, no. 403; III. Seleukos’un görevlendirmesiyle Sardes’teki isyanı bastıran Akhaios, III. Seleukos’un ölümünün ardından başa geçen Kral III. Antiokhos’u önceleri desteklemiş fakat daha sonra Krala karşı ayaklanarak isyan başlatmıştır. Bu isyan ile Akhaios, MÖ 220 yılında Laodikeia’da kendisini kral ilan ederek adına sikke darp ettirmiştir. Kral III. Antiokhos ise MÖ 213 yılında iki sene süren Sardes kuşatmasında başarıya ulaşmış ardından Akhaios’u öldürmüştür. Bkz. Şimşek 2007a, 62; Şimşek 2013, 53; Şimşek 2017, 3.

Figür 4: Laodikeia'nın kurulduğu yüksek plato ve çevresi

Figür 5: Lykos Ovası ve ovaya adını veren Lykos Nehri

MÖ 190'da Bergama Krallığı ile Seleukos Krallığı arasındaki Magnesia Savaşı³⁷ sonucunda bölgedeki Seleukos hakimiyeti sona ermiştir³⁸. Kuruluşundan itibaren yaklaşık 70 yıl Seleukoslar'ın hakimiyetinde bulunan Laodikeia bu savaş sonrasında MÖ 188 yılında yapılan Apameia³⁹ (Dinar) Antlaşması ile Bergamalılar'ın egemenliğine girmiş 55 yıl boyunca Bergamalılar tarafından yönetilen kent, MÖ 133'te III. Attalos'un ölümü üzerine vasiyeti gereğince Roma'ya bağlanmıştır⁴⁰.

MÖ 129 yılından itibaren Laodikeia, "Batı Anadolu Küçük Asya Eyaleti"ne dahil olmuştur. Laodikeia bu dönemden itibaren Roma İmparatorluğu tarafından atanan prokonsüller (eyalet valileri) tarafından yönetilmiştir⁴¹.

MÖ 88-85 yıllarında I. Mithridates Savaşı sırasında Laodikeia kuşatılmış ve zarar görmüştür⁴². Laodikeia'yı, Quintus Oppius adlı bir Roma generali savunmuştur. Appianus'un bildirdiğine göre; Romalı General, Oppius'u Mithridates'e teslim etmeleri halinde kente zarar verilmeyeceği ve halka merhametli davranılacağına söylenilmesi üzerine Laodikeia bu isteği kabul etmiş ve General Oppius'u Mithridates'e teslim etmiştir⁴³.

MÖ 51-50 yılları arasında Kilikia Valisi ve Romalı devlet adamı Cicero, 10 hafta boyunca Laodikeia'da yargı işlerini yürütmüştür⁴⁴. Cicero; Kibyra, Apameia, Synnada, Pamphylia, Lycaonia, Isauria ve Kilikya'da meydana gelen anlaşmazlıklarla ilgili mahkemeler kurmuştur⁴⁵. Özellikle vergi toplayıcıları (*publicani*) hakkında önemli davalara bakmıştır⁴⁶.

³⁷ III. Antiochos, Magnesia ad Sipylum yapılan savaşta Romalı General Scipio tarafından hezimete uğramıştır. Bkz. Morkholm 2000, 213.

³⁸ Magie 1950, 19.

³⁹ Bu anlaşma sonucunda Roma, Küçük Asya yönetimini tamamen eline almıştır. Antiochos Küçük Asya'daki topraklarını ve donanmasını kaybetmiş, yüklü bir savaş tazminatı ödemiştir. Bkz. Morkholm 2000, 213.

⁴⁰ Şimşek 2007a, 61; Şimşek 2013, 53; Şimşek 2016, 6; Şimşek 2017, 4.

⁴¹ Şimşek 2007a, 61; Şimşek 2017, 4.

⁴² Şimşek 2017, 4.

⁴³ Şimşek 2007a, 62; Şimşek 2013; 53-54.

⁴⁴ Arundel 1834, 194-195; Head 1906, lxxv; Johnson 1950, 8; Şimşek 2013, 29.

⁴⁵ Şimşek 2017, 5.

⁴⁶ Şimşek 2013, 56.

MÖ 40 yılında Laodikeia, Zenon önderliğinde Labienus'a karşı direnmiştir⁴⁷. Bunun sonucunda Laodikeia halkı Roma vatandaşı olma ayrıcalığını kazanmıştır⁴⁸. Zenon'un oğlu Polemon ise MÖ 36'da Pontos ve Armenia Minor Kralı yapılmıştır⁴⁹.

Laodikeia'yı, MS 129 yılında İmparator Hadrianus⁵⁰, MS 215'te Caracalla ve MS 370 yılında Valens ziyaret etmiştir⁵¹. İmparator Valens, yaşanan deprem sonrasında kentte yürütülen imar faaliyetlerini denetlemiştir⁵². Meydana gelen depremler ve hemen arkasından başlayan imar çalışmalarında⁵³ yenilenen kent en zengin çağını MS 1. ve 3. yüzyıllar arasında yaşamıştır⁵⁴.

Laodikeia İmparator Commodus Dönemi'nde (MS 180-192) *Tapınak Koruyuculuğu* anlamına gelen "Neokoros" unvanı verilmiş ve vergiden muaf tutulmuştur⁵⁵. Bu sebeple zenginleşen kentte imar faaliyetleri artmıştır. Commodus'un ölümü ardından alınan *damnatio memoriae* sebebiyle Laodikeia'ya verilen Neokoros unvanı geri alınmıştır⁵⁶. İmparator Caracalla Dönemi'nde Laodikeia Neokoros unvanına tekrardan sahip olmuştur. Caracalla Dönemi'nden itibaren II. Philip Dönemi'ne kadar darp edilen Laodikeia sikkeleri üzerinde bu unvan "ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ" şeklinde belirtilmiştir⁵⁷.

İmparator Hadrianus'un ziyareti Laodikeia'da yeni bir *era* başlangıcı olarak kabul edilmiştir⁵⁸. Laodikeia M.S. 3. yy'a kadar Kıbrıs Conventusu birliğine dahil olmuştur. MS 3. yy'dan itibaren *Phrygia Pacatiana*'nın başkenti durumuna gelmiştir.

⁴⁷ Johnson 1950, 9.

⁴⁸ Strabon XII, 8,16; Şimşek 2007a, 62.

⁴⁹ Quintis Labienus Brutus ve Cassius tarafından Parthia'dan ittifak ve askeri yardım istemek için Parthia'ya gönderilmiş, daha sonraları Parthia ile anlaşılan Labienus kendisini Perslerin İmparatoru ilan etmiş ve Anadolu'da Güney Roma Yolu boyunca birçok kenti ele geçirmiştir. Laodikeia'da Hatip Zenon önderliğinde Labienus ordularına karşı direniş olmuştur. Bkz. Şimşek 2013, 54.

⁵⁰ Ramsay 1887, 345; Dönmez-Öztürk 2006, 128; Sevin 2007, 203.

⁵¹ Şimşek 2017, 5.

⁵² Şimşek 2007a, 67; Şimşek 2013, 57.

⁵³ İmparator Nero Dönemi'nde (MS 54-68), MS 60 yılında yaşanan deprem ile tüm Lykos Vadisi kentleri yerle bir olmuş, Hierapolis ve diğer kentler İmparatorluk desteği ile tekrardan ayağa kaldırılırken, Laodikeia kendi imkanları ile imar faaliyetlerine başlamıştır. MÖ 79 yılına tarihlenen stadyum, Lycias Nicostatus'un en küçük oğlu Nicostatus tarafından yaptırılarak Roma İmparatoru Titus'a (MS 79-91) ithaf edilmiştir Bkz. Şimşek 2013, 29.

⁵⁴ Şimşek 2012, 9.

⁵⁵ Head 1906, lxxix.

⁵⁶ Ramsay 1895, 58.

⁵⁷ Head 1906, 323.

⁵⁸ Dönmez-Öztürk 2006, 128.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde hızla zenginleşen Laodikeia'nın en önemli gelir kaynaklarının başında ticaret gelmektedir. Coğrafi konumu itibariyle yolların kesişim noktasında yer alan Laodikeia'nın gelirinin önemli bir bölümü bu ticaret yolları sayesinde sağlanmaktadır (Fig. 6).

Laodikeia'da yaygın olarak yapılan ticaretin başında tekstil ticareti gelmektedir⁵⁹. Bölgede yetiştirilen koyunların yünlerinden yapılan dokuma ürünleri kente büyük zenginlik sağlamıştır⁶⁰. Bu zenginliğin en büyük kaynağı ise Laodikeia'da yetiştirilen kuzguni siyah renkte bir tür koyunun yünlerinden yapılan dokuma ürünleridir⁶¹. Strabon ve Vitruvius bölgede yetiştirilen koyunların yünlerinin yumuşaklığını koyunların içtiği çürük kokulu suya bağlamıştır⁶².

Antik Dönemde büyük üne kavuşan Laodikeia yünlü dokuma ürünleri⁶³, Diocletianus⁶⁴ Fermanı'ndaki fiyat genelgesine girmiştir⁶⁵. Diğer yandan mermer, hububat ve canlı hayvan ticareti de kente önemli bir gelir sağlamıştır⁶⁶.

⁵⁹ Sevin 2007, 203; Şimşek 2015, 7.

⁶⁰ Magie 1950, 48.

⁶¹ Şimşek 2014, 22.

⁶² Strabon (XII. 7.16) Laodikeia'da kuzguni siyah renkli yünü çok yumuşak bir cins koyunun yetiştirildiğini, bu koyunların yünlerinin Miletos'ta yetiştirilen koyunların yünlerinden daha kaliteli olduğunu ve bu sayede Laodikeialılar'un büyük gelir elde ettiğini belirtmiştir. Antik yazar Vitruvius (VIII.3) Laodikeia'da yetiştirilen koyunların yünlerinin yumuşak olmasının sebebini koyunların içtikleri, bölgenin çürük kokulu suyuna bağlamıştır.

⁶³ Laodikeia'da dokunan ve "Trimita" olarak bilinen tunikler sayesinde kent bir dönem "Trimitaria" olarak anılmıştır. Bkz. Şimşek 2013, 28-29; Şimşek 2017, 4.

⁶⁴ Diocletianus'un fiyat kanununda, Laodikeia'da üretilen yünlülerden "*Laodikene*" olarak söz edilmiş ve bazı ürünlerinin isimleri verilmiştir. Listede, yıkanmış Laodikeia yününün yaklaşık yarım kilogramı için "150 denarius" fiyat belirlenmiştir. Laodikeia'dan kapüşonlu pelerin için 4500, en iyi kalite kapüşonlu pelerinleri için 5 bin, Nervii kumaşını taklit eden Laodikene kapüşonlu pelerini için 10 bin denarius fiyat belirlenmiş ve bordürlü tunik için de mor renkli kumaşın fiyatının ilave edilmesiyle satılacağı açıklanmıştır. Ayrıca, Lyon'daki bir yazıtta, Laodikene kumaşlarını pazarlayan tüccar (*negotiator Laodikenarius*) Julius Verecundus'un ismi geçmektedir Bkz. Şimşek 2013, 393; Akyol 2006, 38.

⁶⁵ Poblome 2004, 493; Şimşek 2012, 21; Şimşek 2015, 18.

⁶⁶ Şimşek 2013, 392.

Figür 6: Batı Anadolu haritası ve Calder-Bean tarafından hazırlanan Roma Dönemi yol güzergâhları

Laodikeia, tekstil endüstrisine bağlı olarak gelişen ticaret sebebiyle Lykos (Çürüksu) Vadisi kentleri aralarında üretime dayanan bir birlik kurmuş, üretilen dokuma ürünlerini Menderes Nehri ve karayolu vasıtasıyla Ephesos, Miletos, Smyrna ve Nikomedia limanlarına taşımıştır. Ege kıyılarına ulaşan dokuma ürünlerini buradan gemilerle Samos (Sisam) Adası, Atina ve İtalya'ya kadar ihraç etmişlerdir⁶⁷.

Laodikeia Roma İmparatorluk Dönemi'nde Batı Anadolu'nun büyük kentleri ile ticari birlik anlaşması yapmıştır. Bu kentler ile yapılan anlaşmalar sonucunda ortak *Homonoia* sikkeleri darp edilmiştir⁶⁸. Laodikeia ile Homonoia sikkesi darp eden kentler arasında; Pergamon, Nikomedia (İzmit), Hierapolis (Pamukkale), Smyrna (İzmir), Ephesos (Selçuk), Philadelphia (Alaşehir), Kolossai (Honaz), Tripolis (Yenicekent) yer almaktadır⁶⁹.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde kent stratejik önemi nedeniyle oldukça büyümüş ve gelişmiştir. Spor, sanat, kültür ve ticari yönden çok gelişen Laodikeia'da; septik (kuşkucu) filozoflar; Antiokhos ve Theiodos yetişmiştir. Tıp öğrenimin de çok önemli olduğu kentte Zeuxis tarafından Herophileian (antik dünyanın en ünlü hekimi) tıp okulu kurulmuştur⁷⁰.

Laodikeia MS 4. yüzyılda Hıristiyanlığın bölgede yayılmasıyla ikinci en parlak dönemini yaşamıştır⁷¹. İmparator Constantinus Dönemi'nde ilan edilen "*Milano Fermanı*" (MS 313) ile Hıristiyanlara özgürlük tanınmıştır⁷². Laodikeia İncil'de adı geçen Yedi Asya Kenti'nden biridir bu nedenle "Yedi Kiliseler Birliği" unvanına layık görülmüştür⁷³.

MS 325 yılında toplanan Nicaea (İzmit) Konsili'nde Laodikeia, Phrygia Pacatiana'sının yönetim birimi olarak temsil edilmiştir⁷⁴. Laodikeia MS 343-381 yılları arasında gerçekleştirilen toplantıya ev sahipliği yapmıştır⁷⁵.

⁶⁷ Şimşek 2013, 392.

⁶⁸ Johnson 1950, 8.

⁶⁹ Head 1887, 566; Head 1906, 325-330; sikkeler için bkz. SNG 1982, Pl. 18, no. 611-614.

⁷⁰ Strabon XII, 8.20; Clark 1914, 141; Şimşek 2016, 6

⁷¹ Şimşek 2012, 9.

⁷² Şimşek 2015, 19; Şimşek 2017, 14.

⁷³ Clark 1914, 134-136; Johnson 1950, 2; Şimşek 2013, 31; Şimşek 2017, 14; Şimşek 2018, 112.

⁷⁴ Şimşek 2018, 110.

⁷⁵ Şimşek 2013, 31; Şimşek 2015, 14.

MS 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile İmparator Theodosius (MS 379-395) ve Arcadius (MS 393-408) Dönemi'nde alınan karar gereği diğer Batı Anadolu kentlerinde olduğu gibi Laodikeia'nın etrafı surlarla çevrilerek saldırılara karşı önlem alınmıştır⁷⁶. Hellenistik ve Roma Dönemi yerleşimlerinin bir kısmı bu surların dışında kalmıştır⁷⁷.

İmparator I. Anastasius Dönemi'nde, MS 494 yılında meydana gelen deprem sonucu Laodikeia tamamen yıkılmış ve bir daha toparlanamamıştır⁷⁸. Aynı depremde bölge kentlerinden Tripolis de etkilenmiştir. Yaşanan bu deprem sonrasında küçülerek kasaba halinde sürdürülen kent yaşamı MS 7. yüzyılın başında imparator Focas Dönemi'nde (MS 602-610) meydana gelen diğer büyük deprem sonucunda hemen hemen sona ermiştir⁷⁹. Kentin en önemli ihtiyacını karşılayan su yolları yaşanan bu deprem sonrasında kullanılamaz hale gelerek işlevini yitirmiştir⁸⁰.

Yaşanan deprem sonrasında bir süre daha kent yaşamı devam etmiştir⁸¹. MS 7. yüzyılın ilk çeyreğinde başlayan Sasani ve Arap istilalarında korunmasız durumda kalan halkın bir bölümü güneye Salbakos (Babadağ) etekleri ile Denizli Kaleiçi, Bereketli ve Hisarköy'e taşınmıştır⁸². Aynı dönemde Sasani – Arap saldırılarına maruz kalan bir diğer kent olan Kolossai halkı ise güneybatıdaki Honaz (Kadmos) Dağı yamaçlarına göç ederek (Khonai) yerleşmiştir⁸³.

Bölge 13. yüzyıl başında Selçuklu Sultanı I. Gıyasettin Keyhüsrev'in ikinci kez tahta çıkışıyla (1206-1207) tamamen Türklerin eline geçmiş olup ismi Lâdik şekline dönüşmüştür⁸⁴.

⁷⁶ Şimşek 2017, 5.

⁷⁷ Dönmez-Öztürk 2006, 128; Şimşek 2007a, 67; Şimşek 2013, 32; Şimşek 2014, 28; Şimşek 2018, 104.

⁷⁸ Sevin 2007, 203; Şimşek 2007a, 67; Şimşek 2017, 6.

⁷⁹ Şimşek 2018, 85.

⁸⁰ Şimşek 2007a, 67; Şimşek 2013, 58; Şimşek 2017, 6.

⁸¹ Laodikeia'da 2002 yılından 2013 yılına kadar geçen sürede ele geçen sikkelerden oluşan grafiği incelediğimizde MS 7. yüzyıla tarihlenen sikkelerin sayısının 148 olduğu bilinmektedir. Bu sikkelerin 68 adeti İmparator Heraclius'a, aittir. Takip eden imparator II. Constans'a ait sikke sayısı sadece sekiz olarak açıklanmıştır bkz. Şimşek 2013, 509; genel sikke grafiği için bkz. Şimşek 2013, 511, Res. 766.

⁸² Şimşek 2013, 32; Şimşek 2017, 6.

⁸³ Şimşek 2013, 513.

⁸⁴ Şimşek 2013, 58; Şimşek 2016, 7.

Laodikeia, 13. yüzyıldan itibaren konar göçer Yörüklerin uğrak yeri haline gelmiştir. Bu dönemde tamamen terk edilmiş olan Laodikeia yapılarına ait traverten ve mermer mimari blokların bir kısmı yakılarak kireç haline getirilmiş, bir kısmı ise özgün yerlerinden taşınarak yakın çevredeki yapıların inşasında kullanılmıştır. Selçuklu Dönemi'ne tarihlenen Akhan Kervansarayını Laodikeia'dan sökülüp taşınan mimari bloklar ile inşa edilmiştir⁸⁵.

18. yüzyıl itibariyle kenti ziyaret eden Avrupalı seyyahların gravürlerinde kentteki yapıların durumu ve konar göçer Yörüklerin yaşamı hakkında fikir edinmek mümkündür⁸⁶.

Laodikeia Hellenistik Dönem'den itibaren birbirini dik kesen ana caddeler ve ara sokaklardan oluşan hippodomik (ızgara) planlı olarak düzenlenmiştir⁸⁷. İnsulalar kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Suriye Caddesinin her iki yanında yer alan yapılar 42 m genişliğinde, 51-54 m derinliğinde olan insulalara göre planlanmıştır⁸⁸. Kent ortasında doğu-batı doğrultulu olarak uzanan Suriye Caddesi *decumanus maximus*, kuzey bitişinde ise kuzey-güney doğrultulu Stadyum Caddesi *cardo maximus* yer alır⁸⁹.

Kent yerleşiminin bulunduğu alanların genel olarak deniz seviyesinden yüksekliği 250-285 m arasında değişmektedir⁹⁰. Kentteki en yüksek bölüm merkezde yer alan II. Su Dağıtım Terminali olarak adlandırılan yapı olup buranın deniz seviyesinden yüksekliği 291-293 m'dir. Laodikeia yerleşim alanında herhangi bir su kaynağı bulunmamaktadır. Bu nedenle su ihtiyacı her dönemde kentin en önemli sorunlarından birisi olmuştur⁹¹.

Antik kentin su ihtiyacı Hellenistik Dönem öncesinde kentin batısında akan Asopos Nehri'nden sağlanmaktaydı⁹². Hellenistik Dönem'den itibaren ise güneyden 18 km uzaklıkta, deniz seviyesinden 443 m yüksekliğindeki Başpınar ana su kaynağından sağlanmıştır⁹³. Laodikeia'ya su Hellenistik Dönem'de pişmiş topraktan yapılmış, kalın

⁸⁵ Şimşek 2013, 32.

⁸⁶ Şimşek 2013, 509; 1838 yılına ait Laborde gravürü için bkz. Şimşek 2013, 64, Res. 53.

⁸⁷ Şimşek 2017, 10.

⁸⁸ Şimşek 2013, 114.

⁸⁹ Şimşek 2013, 78-81; Şimşek 2017, 10; Şimşek 2018, 85.

⁹⁰ Şimşek 2017, 2.

⁹¹ Şimşek 2013, 47.

⁹² Şimşek 2017, 8.

⁹³ Şimşek 2013, 63; Şimşek 2017, 8; Şimşek 2018, 90.

cidarlı ikiz borular vasıtasıyla, Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise dörtgen traverten blokların içleri oyularak yapılmış taş boruların yan yana dizilmesiyle oluşturulan açık kanal ve su kemeri sistemiyle sağlanmıştır⁹⁴.

Kentte hemen hemen her yüzyılda bir yaşanan büyük yıkıcı depremler sonucunda yeniden imar faaliyetleri başlamıştır, yıkılan kent hızla ayağa kaldırılmıştır⁹⁵. Kazılarda açığa çıkarılan yapılarda kentte yaşanan depreme ait izleri görmek mümkündür.

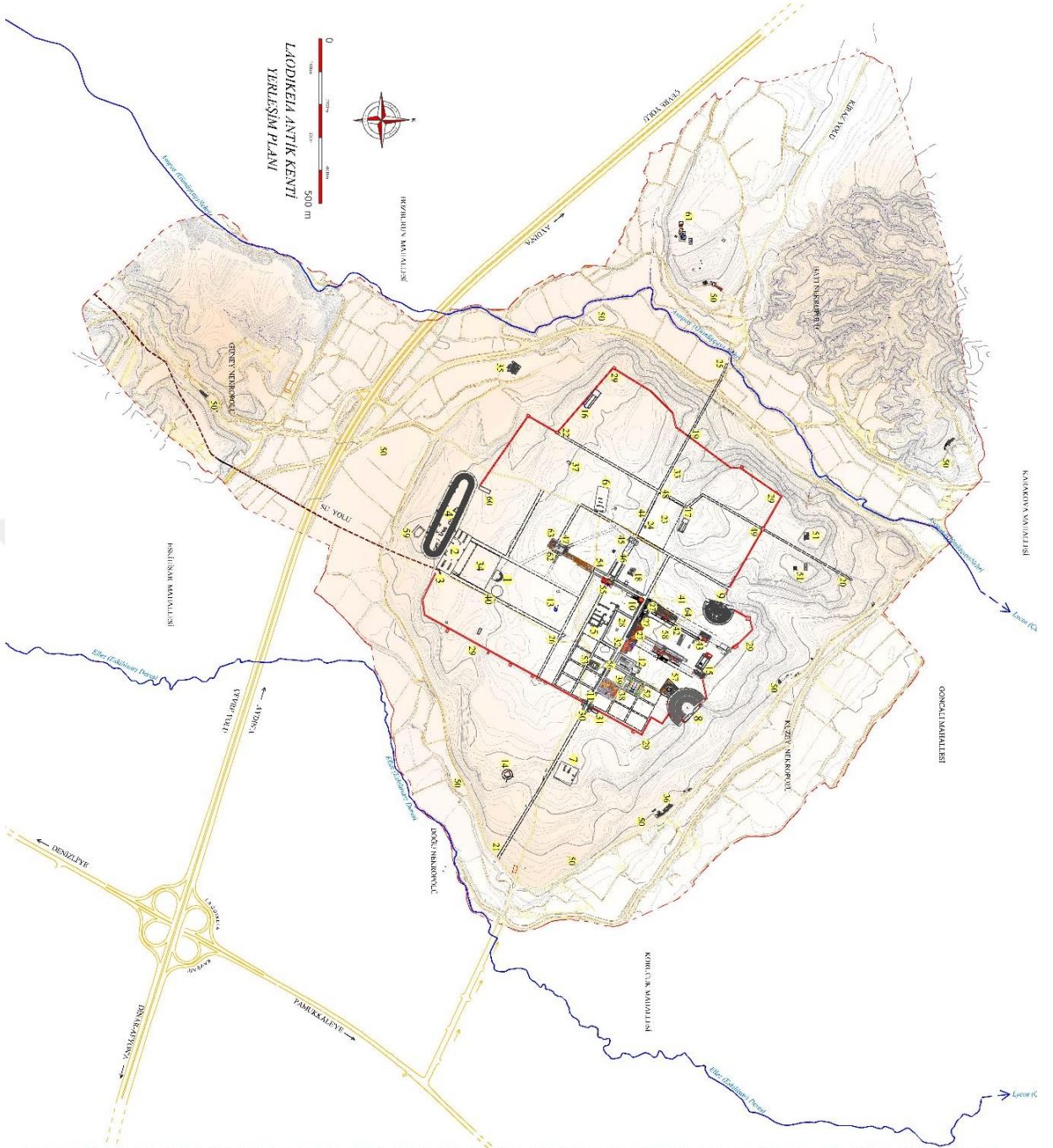
Yaklaşık 5 km²'lik alana yayılan kent ana merkezinde Laodikeia'nın önemli ve günümüze kadar gelebilen yapı kalıntılarının tamamına yakını Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Dönemi'ne aittir⁹⁶. Bu yapılar içinde; Anadolu'nun en büyük stadyumu (285x70m), 2 tiyatrosu, 4 hamam kompleksi, 5 agorası, 2 anıtsal giriş kapısı, bouleuterion, tapınaklar, kiliseler, anıtsal çeşmeler ve caddeleri sayılabilir. Kent etrafında ise nekropol alanları yer alır⁹⁷ (**Fig. 7**).

⁹⁴ Şimşek 2013, 63

⁹⁵ Şimşek 2013, 63; Şimşek 2014, 28-29; Şimşek 2018, 84.

⁹⁶ Şimşek 2018, 86.

⁹⁷ Şimşek 2014, 30; Şimşek 2016, 7; Şimşek 2017, 17.

1. Meclis Binası (Bouleuterion)
2. Güney Hanam - Gymnasium Kompleksi
3. 1. Sü. Dağıtım Terminali - Nymphaeum (Çesme)
4. Şiferyana
5. Merkez Hanam
6. Batı Hanam
7. Doğu Hanam
8. Kuzey Tiyatronu
9. Batı Tiyatronu
10. Cemevella Nymphaeum (Antikal Çesme)
11. Şiferya Caddesi
12. Tapınak A
13. Yuvanlık (Ranomla) Bizans Yapısı
14. Koroinda - Okuloyun Planlı Kılıse
15. Kuzey Kılısesi
16. Çimneyhan Kılısesi
17. Kuzeyhan Kılısesi
18. C. Yapısı
19. Fitos Kapısı ve Batı Bizans Kapısı
20. Hieropolis Kapısı
21. Şiferya Kapısı
22. Apollodisus Kapısı ve Güney Bizans Kapısı
23. Batı Ağması
24. Batı Ağmasındaki Yuvanlık Yapısı (Anacolum)
25. Asopos Nohri Üzerindeki Roma Kırması
26. II. Sü. Dağıtım Terminali
27. Antikal Öceşikler (Throptolom)
28. Şiferya Ağması
29. Erken Bizans Surları
30. Doğu Bizans Kapısı ve Kuleleri
31. Doğu Bizans Nymphaeum
32. S. Severus Nymphaeum ve Y. Sillitleri İçerikli Kulluna Binası
33. Fitos Caddesi
34. Çimney Ağması
35. Güney Roma Yılısesi
36. Kuzey (Boya) Adayesi
37. Güneyhan İnarı
38. A. Ev
39. Sokak Sü. Dağıtım Merkezi
40. Yuvanlık Yapısı (Diyonimian ?)
41. İnan. Tiyatronunun Çimneyindeki Yapı
42. Tapınak ?
43. Tapınak ?
44. Tapınak ?
45. Antikal Kapı
46. Fitos Portiküsü
47. Traian Nymphaeum
48. İnan. Nymphaeum (Antikal Çesme)
49. Kuzeyhan Bizans Kapısı
50. Naktropol Alanları
51. Asopos 1 Tepesi
52. Laodikeia Kılısesi
53. Merkez Kılıse
54. Şiferyan Caddesi
55. B. Nymphaeum (Antikal Çesme), Latarna, Sü. Deposu ve Antikal Çesme
56. Tapınak A. Doğu Şiferya
57. Kılıse Peristylisi Fv
58. Kuzey (Kutsal) Agora ve Portikeli
59. Şiferyan Kılısesi
60. Şiferyan Kuzeyindeki Dikdörtgen Planlı Yapı
61. Kanalları Yedisi ve Prehistantik Batı Nekropolü
62. Traian Nymphaeum Meydanı
63. Atıranah Yarıteci Binası
64. Kuzey (Kutsal) Agora Batı Sokak

Figür 7: Laodikeia kent planı

2005 ve 2006 yılında Laodikeia’da yapılan yüzey araştırmaları sonucunda Laodikeia’da prehistorik yerleşime ait verilerin kentin kuzeybatısında yoğunlaştığı anlařılmıřtır⁹⁸. Bu veriler doğrultusunda 2007 yılında bu alanlarda yüzey araştırmaları ve sondaj çalışmaları sonucunda çift koniden oluşan bir hyk yerleşiminin varlığı tespit edilmiş ve bu hyklere yerleşimin batısında akan Asopos Nehri’nden esinlererek “Asopos Tepesi I ve II” adları verilmiřtir⁹⁹ (**Fig. 8**).

Asopos Tepesi’nde gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda tespit edilen tabakalar net bir şekilde belirlenmiş olup ortaya çıkan statigrafi řu řekildedir¹⁰⁰:

- Tabaka I** : Geç Roma
Tabaka II : Roma İmparatorluk Dönemi
Tabaka III : Hellenistik Dönem
a) Erken Roma-Geç Hellenistik
b) Erken Hellenistik
Tabaka IV : Demir ağı
Tabaka V : Geç Tunç ağı
Tabaka VI : Orta Tunç ağı
Tabaka VII : Geç Kalkolitik Dönem

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda Erken Roma Dönemi (Tabaka I) ve Hellenistik Dönem’e (Tabaka III) tarihlendirilen tabakaların varlığı Asopos Tepesi I ve II olarak adlandırılan yerleşimlerde tespit edilmiş olup Asopos Tepesi I’de bu tabakalar ile bağlantılı olarak dere taşları ve toprak kullanılarak inşa edilmiş duvarlar açığa ıkarılmıřtır¹⁰¹.

Birbirinden bağımsız olan inşa edilen duvarların çevresinde çok sayıda seramik parçaları yanı sıra, terracotta figürinler, adak heykelciği, Zeus, Artemis ve Attis başı, labris-bipennis adak kabartması bulunmuştur. Ele geçen mevcut buluntular, alanın burada yaşayan insanlara hizmet eden bir dini mekn olduğu dřnlmektedir¹⁰².

⁹⁸ şimşek 2007b, 456; Konakçı 2012, 173-174;

⁹⁹ şimşek 2013, 70-71.

¹⁰⁰ Konakçı 2012, 176; şimşek 2013, 71; şimşek 2017, 7.

¹⁰¹ Konakçı 2012, 178; şimşek 2013, 72.

¹⁰² şimşek 2013; 72.

Figür 8: Asopos Tepesi I ve II

Bu tabakada gerçekleştirilen kazı sonuçlarına göre işlik olarak kullanıldığı tespit edilen alanın bir bölümünde seramik fırını açığa çıkarılmıştır. Fırın içerisinde Hellenistik Dönem ortalarından biraz daha geçe tarihlenen çok sayıda kulakçıklı kandil ele geçmiştir. Söz konusu kandiller dikkate alındığında bu fırının, Laodikeia'ya özgü kulakçıklı kandil üretimi yaparak kent içi ihtiyaca yönelik bir üretim faaliyetinde olduğu düşünülmektedir¹⁰³.

Asopos Tepesi I ve II'de gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucuna göre, Laodikeia'nın ilk iskân süreciyle beraber Hellenistik Dönem yerleşimi buluntular doğrultusunda ortaya koyulmuştur. Bu veriler ışığında Asopos Tepesi'nde ihtiyaca yönelik çanak çömlek üretimi faaliyetlerin gerçekleştiği bilinmektedir¹⁰⁴.

Sonuç olarak Asopos Tepesi'nde Hellenistik Dönem'den Erken Roma Dönemi'ne kadar geçen süreçte kesintisiz bir iskânın olduğu tespit edilmiştir. Bu sürecin MÖ 200'den itibaren yoğunlaşarak, Roma Dönemi'nde de devam ettiği anlaşılmıştır¹⁰⁵.

¹⁰³ Şimşek – Duman 2013, 155.

¹⁰⁴ Şimşek 2013, 77.

¹⁰⁵ Duman 2010, 27.

Asopos Tepesi'nde ve Prehistorik Batı Nekropolü'nde yürütülen kazı çalışmaları, Laodikeia hakkında antik kaynaklarda adı geçen Tunç ve Demir Çağı'nda Rhoas ve Diospolis yerleşim alanlarının nerede olduğu sorusuna da açıklık getirmiştir¹⁰⁶.

MÖ 3. yüzyıla tarihlendirilen mezar yazıtlarında, kent içerisinde agora, gymnasium, tiyatro ve strategeion gibi önemli yapıların varlığından söz edilmektedir¹⁰⁷.

Laodikeia'da biri kuzeyde diğeri de kentin batısında olmak üzere iki tiyatro yapısı yer almaktadır¹⁰⁸. Laodikeia'nın Hellenistik Dönem yapılarından biri ve en önemlisi olan Batı Tiyatrosu, orkestraya doğru dik ve eğimli olarak Hellenistik Dönem tiyatro mimarisi anlayışına göre tamamen doğal zemin oyularak yapılmıştır¹⁰⁹. Hellenistik Dönem'e ait olan Batı Tiyatrosu erken kent yerleşmesinin bulunduğu Asopos Tepesi'ne bakmaktadır¹¹⁰(**Fig. 9**).

Figür 9: Batı Tiyatrosu

¹⁰⁶ Şimşek 2013, 77.

¹⁰⁷ Bejor 2000, 15.

¹⁰⁸ Şimşek 2006, 422.

¹⁰⁹ Şimşek 2013, 219.

¹¹⁰ Şimşek 2018, 87.

Batı Tiyatrosu çalışmalarda açığa çıkarılan soylu koltuğu (proedria¹¹¹) ile çalışmalarda ele geçen seramik¹¹² ve sikkeler buluntuları, Batı Tiyatrosu'nun Hellenistik Dönem yapısı olduğunu göstermektedir¹¹³

Laodikeia'nın Hellenistik Dönem'e ait izlerinin görüldüğü diğer alanlar ise nekropollerdir. Kentin dört yanında geniş bir alana yayılan nekropoller Laodikeia'nın kuruluşundan MS 7. yüzyılın başlarında terk edilmesine kadar olan yaklaşık bin yıllık yaşam sürecine ait verileri bizlere ulaştırmaktadır¹¹⁴. Açığa çıkarılan mezarlarda ele geçen mezar hediyeleri ile kontekst olarak bulunan sikkeler bunu teyit etmektedir¹¹⁵.

¹¹¹ Tiyatroda orkestra açığa çıkarılan proedria'nın (soylu koltuğu) genişliği: 0,75 m, yüksekliği 1.02 m, derinliği ise 0.62 m, oturma alanı genişliği ise 0.55 m'dir (Şimşek 2013, 226).

¹¹² Batı Tiyatrosunda gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen seramik malzemelerin bir kısmı Hellenistik Dönem'e tarihlenmiştir. Bunlar arasında içe dönük kenarlı kaseler, gri hamurlu kaplar, kabartmalı kaseler ve bir adet Lykos skyphosu yer alır. Tiyatroda ele geçen seramik buluntuları çoğunlukla MÖ 2.-1. yüzyıllara ait olması kentte bulunan iki tiyatrodan daha erken yapılmış olanın Batı Tiyatro olduğunu göstermektedir. MÖ 1. yy'dan sonraya ait çok az sayıda seramik buluntu tiyatronun yoğun olarak kullanıldığı dönemlerin sınırını çizmiştir bkz. Duman 2010, 32.

¹¹³ Şimşek 2013, 227.

¹¹⁴ Şimşek vd. 2011, 7; Şimşek 2013, 407.

¹¹⁵ Şimşek 2007b, 467.

İKİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK DÖNEM'DE LAODIKEIA SİKKE BASIMI

Laodikeia, MÖ 189 yılından MS 3. yüzyıl ortalarına, İmparator Traianus Decius Dönemi'ne (MS 249-251) kadar kendi sikkesini darp etmiştir¹¹⁶. Laodikeia'da darp edilen sikkelerin ön ve arka yüz tipleri genel olarak dinsel konulardan oluşur. Tanrı ve tanrıçalar ile onların atribütleri sikkeler üzerindeki betimlere ilham olmuşlardır. Bu tür betimler Hellenistik Dönem'de sikke darp eden şehirlerde yaygın olarak kullanılmıştır.

2.1 Kistophorlar

Laodikeia'da darp edilen en erken sikkeler gümüş kistophorlardır. Head, Laodikeia kistophorlarının MÖ 2. yüzyılın 1. yarısı ile MÖ 50 yılları arasındaki dönemde darp edildiğini söylemektedir¹¹⁷. 12.6 gr veya aynı dönemin Attika ağırlığındaki tetradrahmilerin (16.8) tam olarak üçte ikisi ağırlığındaki kistophorların gerek görüldüğü durumlarda yarım ve çeyreklerinin de darp edildiği bilinmektedir¹¹⁸.

Kistophorlar adlarını ön yüzünde yer alan betimlemeden almışlardır. *Sepet taşıyanlar*¹¹⁹ anlamına gelen kistophorların ön yüzünde Dionysos törenlerinde kullanılan yuvarlak sihirli sepet (cista mystica) olup yarım açık kapağından bir yılan dışarı çıkmaktadır. Arka yüzde ise birbirine dolanmış iki yılan ve süslü bir sadak vardır. Sikke boşluğunda darphaneyi temsil eden sembol, monogram ve sikkeyi darp eden kentin isminin kısaltması yer alır¹²⁰. Bu semboller; meşale, kerykeion, thrysos, üzüm salkımı, kantharos, sarmaşık yaprağı, baykuş, kartal, kurt, yıldız, bereket boynuzu, palmiye dalı, Tykhe başı ve Nike gibi çeşitlilik göstermektedir¹²¹.

¹¹⁶ Head 1906, lxxxvi; Cohen 1995, 309; Şimşek 2013, 506.

¹¹⁷ Head 1887, 566; Head 1906, lxxiv.

¹¹⁸ Mørholm 2000, 11.

¹¹⁹ Atlan 1976, 15.

¹²⁰ Karwiese 1995, 64.

¹²¹ Head 1887, 462.

MÖ 2. yy'ın ilk çeyreğinde darp edilmeye başlanan kistophorlar ilk olarak II. Eumenes¹²² Dönemi'nde Pergamon, Parion, Adramytteion, Smyrna, Ephesos, Thyateira, Sardes, Tralleis, Nysa, Apameia ve Laodikeia gibi kentlerin kistophor darp ettiği bilinmektedir¹²³. Bazı bilim adamları kistophorların ilk basımlarının MÖ 190'lı yılların sonlarındaki Suriye seferlerini anlatan Livius'un bu sikkelerden bahsetmesi nedeniyle MÖ 200 ve biraz daha erkene tarihlenirken, bazı bilim adamları da üzerlerinde hiçbir kral adı bulunmamasından hareketle onları MÖ 133 sonrasına tarihlemektedir¹²⁴. Kleiner ve Noe kistophorlar için MÖ 167'den sonrayı tarihlenirken, Mørkholm; MÖ 175 tarihini vermektedir¹²⁵. Grierson'un önerdiği tarih ise kistophorların MÖ 188'deki Apameia Barışı sonrasında Bergama dışındaki kentler tarafından da darp edilmeye başlamış olduğudur. Grierson bu sikkelerin MÖ 130 yılına kadar darp edildiğini söylemektedir¹²⁶.

Kistophorların ilk önce belirli kentler arasındaki anlaşma gereği darp edilen sikkeler olduğu düşünülürken, son yıllardaki araştırmalara göre bu sikkeleri darp eden tüm kentlerin Bergama Krallığı topraklarında yer alıyor olması nedeniyle tamamen Bergama Krallığı tarafından darp edildiği kabul edilmektedir¹²⁷. Bergama dışında sadece tek bir darpta saltanat tarihi ile kralın adının kısaltması "BA EY" (Basileus Eumenes) bulunmaktadır¹²⁸. Araştırmalarda sikke/kalıp ilişkileri incelendiğinde Bergama'nın kendi sikkelerinin yanı sıra, Sardes, Apameia ve Synnada gibi kentlerin kistophorlarını da darp ettiğini göstermektedir. Tralleis kendi adına kistophor darbu yaparken, Laodikeia adına da kistophor darp etmiştir. Ayrıca tetradrahmiler haricindeki küçük birimlerin tamamı Tralleis'de darp edilmiştir¹²⁹. Bu küçük birimler, üzüm salkımı, çelenk içerisinde lobut ve aslan postu gibi didrahmiler ve drahmilerden oluşmaktadır. Attalos'un soylarını dayandırdıkları Dionysos, Bergama'da saygı gören bir tanrı olması, kentin efsanevi kurucusu Herakles'in oğlu Telephos sebebiyle kistophorlar üzerinde yer alan betimler Dionysos¹³⁰ ve Herakles¹³¹ kültü ile alakalıdır¹³². Kistophorlar kronolojik olarak üç sınıfa ayrılırlar.

¹²² Atlan 1976, 15.

¹²³ Head 1887, 462,

¹²⁴ Mørkholm 2000, 187.

¹²⁵ Mørkholm 1979, 50.

¹²⁶ Mørkholm 2000, 188.

¹²⁷ Mørkholm 2000, 188.

¹²⁸ Hill 1906, 137; Robinson 1954, 2.

¹²⁹ Mørkholm 2000, 188.

¹³⁰ Karwiese 1995, 64.

¹³¹ Howgego 2001, 55.

¹³² Mørkholm 2000, 187.

I. MÖ 189-133

Bu sikkelerde ΛΑΟ lejantı ile kurt ve kule taçlı baş, kurt ve lir, Aphrodite ya da Laodike başları vardır¹³³. Sikkelerin ön yüzünde; sarmaşık çelenk içerisinde kapağı yarı açık cista mystica (sihirli sepet) içinden çıkan bir yılan vardır. Arka yüzde ise; kuyrukları birbirine dolanmış iki yılan arasında aplustre süslemesi olan bir sadak yapılmıştır. Sol boşlukta ise Laodikeia'nın kısaltması; ΛΑΟ lejantı yer alır. Bazı sikkelerde sağ, bazılarında ise alt boşlukta kule taçlı baş (Tykhe), kurt ve lir ile tanrıça Aphrodite ya da Laodike başı semboller betimlenmiştir. Sikkelerin ortalama ağırlığı 12.6 gr, çapları ise 25-27 mm'dir (Fig. 10-11).

Figür 10: Ön yüzde kapağı yarı açık cista mystica içerisinde yılan çıkıyor, etrafında sarmaşık yapraklarından oluşan çelenk. Arka yüzde; solda ΛΑΟ. Kuyrukları birbirine dolanmış iki yılan arasında aplustre süslü sadak, sağ boşlukta üstte kurt, altta lir. MÖ 133 öncesi.

Figür 11: Ön yüzde kapağı yarı açık cista mystica içerisinde yılan çıkıyor, etrafında sarmaşık yapraklarından oluşan çelenk. Arka yüzde; solda ΛΑΟ. Kuyrukları birbirine dolanmış iki yılan arasında sadak, sağ boşlukta üstte sarmaşık yaprağı, altta kurt, sağa. MÖ 133 öncesi.

¹³³ Head 1887, 566; SNG 1964, taf.124, no. 3796-3797; SNG 1982, pl. 15, no. 486.

II. MÖ 133 sonrası

MÖ 133 sonrası döneme tarihlenen kistophorlarda iki farklı seri vardır. Birinci seri sikkelerde ΛΑΟ lejantı ve kerykeion¹³⁴ değişmez semboldür ve bunlarla birlikte özel isimler (magistrat) yer almaktadır¹³⁵. Bu serinin ön yüzünde bir önceki seride olduğu gibi kapağı yarı açık sepet içinden çıkan yılan vardır. Arka yüzde ise kuyrukları birbirine dolanmış karşılıklı iki yılanın başları arasında Grekçe harflerle yazılmış magistrat isimleri ve sağ boşlukta kerykeion yer almaktadır¹³⁶. (Fig. 12-13).

Figür 12: Ön yüzde Cista mystica. Arka yüzde iki yılan arasında sadak. Magistrat IEYEIΣ / AΠOΛΛΩNIΟΥ / TOYAMYNTΟΥ, solda ΛΑΟ, sağda kerykeion. MÖ 133 sonrası.

Figür 13: Ön yüzde Cista mystica, arka yüzde kuyrukları birbirine dolanmış iki yılan arasında sadak. Magistrat ΦACIC, solda ΛΑΟ, sağda kerykeion. MÖ 133 sonrası.

Diğer seride ise, dairesel formlu yaprak çelengi içerisindeki lobut üzerinde aslan postu, arka yüzünde; asma yaprakları üzerinde merkezde tek üzüm salkımı, sol boşlukta ΛΑΟ, üst boşlukta ΑΘ / HN lejantı yer almaktadır (Fig. 14).

Figür 14: Ön yüzde yaprak çelengi içerisinde lobut, üzerinde aslan postu. Arka yüzde; Asma yaprakları üzerinde tek üzüm salkımı, solda [Λ]ΑΟ. MÖ 133 sonrası.

¹³⁴ Head 1887, 566.

¹³⁵ Head 1906, lxxiv.

¹³⁶ Marinescu 1995, 326.

III. Prokonsül Kistophorları MÖ 58-48

Prokonsül kistophorlarının ön yüzlerinde daha önceki seride olduğu gibi sarmaşık çelenk içerisinde kapağı yarı açık cista mystica içinden çıkan yılan betimi yer alır. Sikkenin arka yüzünde ise Prokonsül isimleri Latince harflerle üst boşlukta yılanların başları arasında, yerel magistrat isimleri ise Grekçe harflerle alt boşluğa yazılmıştır¹³⁷. Sikkenin sağ boşluğunda ise kerykeion yer almaktadır (Fig. 15-16-17).

Figür 15: Ön yüzde Cista mystica, arka yüzde kuyrukları birbirine dolanmış iki yılan arasında sadak. Üstte [P] LENTVLVS PF / IMP, sağda kerykeion, solda ΛΑΟ, alt boşlukta ΚΡΑΤΙΠΠΙΟΣ. MÖ. 56-53.

Figür 16: Ön yüzde cista mystica, arka yüzde kuyrukları birbirine dolanmış iki yılan arasında sadak. Üstte TVLLIVS IMP, sağda kerykeion, solda ΛΑΟ, alt boşlukta ΛΑΒΑΣ, MÖ. 51-50.

Figür 17: Ön yüzde çelenk içerisinde kapağı yarı açık cista mystica, arka yüzde kuyrukları birbirine dolanmış iki yılan arasında yuvarlak planlı, altı sütunlu tapınak. Üstte: CFAN PONT, solda ΛΑΟ, sağda kerykeion. Alt boşlukta: ΑΤΤΑΛΟΣ / ΔΕΜΕΤΡΙΟΥ, MÖ 49-48.

¹³⁷ Head 1887, 566; Head 1906, lxxv.

Kistophorlar üzerinde yer alan prokonsül ve magistrat isimleri aşağıdaki gibidir:

T. Ampius T. MÖ 58-57¹³⁸

Μενεκρατης Σατυρος

C. Fabius M. MÖ 57-56

Ευηνος Ηρω Δο

P. Lentulus, P. Kilikia Prokonsülü MÖ 56-53¹³⁹

’Ατταλος Δημητρίου¹⁴⁰

Κράτιππος

’Ηρόφαντος ’Ηροφάντ[ου]

’Αρτεμίδωρος Δαμοκράτου

’Απολλώνοος Δαμοκράτου, Ζώσιμος¹⁴¹

Ap. Pulcher Ap. Kilikia Prokonsülü MÖ 53-51¹⁴²

’Απολλώνοος Δαμοκράτου, Ζώσιμος

’Αντιμήδες Κλέωνος (A altta ΛΑΟ)

’Απολλώνοος [Ευάρχου] (Δ altta ΛΑΟ)¹⁴³

’Απολλώνοος Ευάρχου (I altta ΛΑΟ)

M. Tullius M. Cicero Kilikia Prokonsülü MÖ 51-50

’Αντιμήδες Κλέωνος (Δ altta ΛΑΟ)¹⁴⁴

Λάβας Πύρρου

C. Fannius, Pontifex, MÖ 49-48¹⁴⁵

Καφισοκλής Ευάρχου (B altta ΛΑΟ)

Αττάλου Δημητρίου (? altta ΛΑΟ)¹⁴⁶

¹³⁸ Valverde 2007, 20.

¹³⁹ SNG 1982, Pl, 15, no. 494-495.

¹⁴⁰ Imhoof – Blumer 1901, 263, no. 3.

¹⁴¹ Imhoof – Blumer 1901, 263, no. 4.

¹⁴² SNG 1982, Pl, 15, no. 494-495; Valverde 2007, 20

¹⁴³ Imhoof – Blumer 1901, 263, no. 5.

¹⁴⁴ Imhoof – Blumer 1901, 263, no. 6.

¹⁴⁵ Valverde 2007, 20.

¹⁴⁶ Imhoof – Blumer 1901, 264, no. 7.

2.2. Bronz Otonom Sikkeler

Kistophorlar ile aynı dönemde darp edilen bronz otonom sikkeler MÖ 133 öncesi, 133 sonrası ve MÖ I. yüzyılın II. yarısı olarak üç döneme ayrılmıştır, ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ lejantlı bu sikkelerde magistrat isimleri yer almaz. Gümüş kistophorlar haricinde kentin darp ettiği bronz sikkelerin ön yüzlerinde; Apollon, Aphrodite, Zeus, Dionysos, kule taçlı kent Tykhesi, arka yüzlerinde ise tanrıça Aphrodite, aslan, kurt, yaban domuzu, lotus çiçeği, üç ayaklı kazan, tekli ve çiftli bereket boynuzu ile üzerine kartal tünemiş tek bereket boynuzu betimi vardır. MÖ 133 öncesi sikkelerde üç ayrı seri yer almaktadır:

Seri I. Kule taçlı Şehir Tanrıçası (*Tykhe*) / Aslan:

Bu seride sikkelerde ön yüzde kule taçlı şehir tanrıçası Tykhe¹⁴⁷ başı, sağa dönük. Arka yüzde ise sağda; ΛΑΟΔΙ, solda; ΚΕΩΝ lejantı ile oturan aslan yer almaktadır. Aslan sağ pençesini havaya kaldırmış pozisyonundadır. Sikkelerin ortalama çapı; 12-14 mm, ağırlığı ise; 1,6-2.0 gr'dır (Fig. 18-19).

Figür 18: Ön yüzde kule taçlı Tykhe başı, sağa. Arka yüzde; oturan aslan, sağ pençesini havaya kaldırmış vaziyette. Sağda ΛΑΟΔΙ, solda ΚΕΩΝ. MÖ 133 öncesi.

Figür 19: Ön yüzde kule taçlı Tykhe başı, sağa. Arka yüzde; oturan aslan, sağ pençesini havaya kaldırmış vaziyette. Sağda ΛΑΟΔΙ, solda ΚΕΩΝ. MÖ 133 öncesi.

¹⁴⁷ Ön yüzdeki tanrıça betimi Laodikeia'nın ilk seri kistophorlarındaki tanrıça başı sembol ile aynı olabilir bkz. Head 1906, 283.

Bu serinin ön yüz betiminde yer alan bolluk, bereket, sağlık ve şehirlerin koruyucu sembolü olan Tykhe'ler ilk kez Hellenistik Dönem'de ortaya çıkmıştır¹⁴⁸. Başlarında yarım ay şeklinde taç ve üzerinde şehir surlarını sembolize eden kule tacı ile betimlenmişlerdir.

Laodikeia'da Tanrıça Tykhe'ye tapınım Hellenistik Dönem'de başlamıştır. Tanrıça Hellenistik Dönemden itibaren sikkelerin ön ve arka yüz betimlerinde yer almıştır¹⁴⁹. Roma İmparatorluk Dönemi'nde çeşitli kültleri bünyesinde toplayarak saygınlığını arttırmış ve kentte baş tanrı Zeus Laodikeus'la rekabet edecek mertebeye ulaşarak Tykhe "*Pantheia*" olarak onurlandırılmıştır¹⁵⁰. Kentin kurucusu II. Antiokhos'un eşi Kraliçe Laodike'yle özdeşleştirilen tapınımda, tanrıçanın kent pantheonundaki tanrı ve tanrıçaların atribülerini (kartal, Nemesis tekerleği, grifon, yılan) alarak birden fazla nitelik kazanmıştır. Laodikeia Tykhesi'nde birçok tanrı ve tanrıça tapınımı tek bir tanrıçada toplanmıştır. Bu antik dönemde çok sık rastlanılmayan bir durum olup daha çok Laodikeia'nın birleştirici dinsel düşüncesini yansıtmaktadır¹⁵¹.

Tanrıça Tykhe, Anadolu'daki birçok kentte yerel tanrısı olmayan ve yeni kurulan yerleşim birimlerinde pratik bir çözüm olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Tykhe, yerel halk tarafından yapılan büyük onurlandırmayı ifade etmektedir¹⁵².

Seri II. Zeus / Lotus çiçeği:

Bu serideki sikkelerde ön yüzde nokta bordür içerisinde Zeus başı, arka yüzde ise ΛΑΟΔΙ / ΚΕΩΝ lejantı ile ortada lotus çiçeği yer almaktadır. Sikkelerin ortalama çapı; 14 mm, ağırlığı: 3,8 gr'dır (**Fig. 20**).

Figür 20: Ön yüzde nokta bordür içerisinde Zeus başı, sağa. Arka yüzde; ΛΑΟΔΙ / ΚΕΩΝ[N]. Lotus çiçeği, silik. MÖ. 133 öncesi. L.15.KGP.97, Kat. No. 26.

¹⁴⁸ Tarhan 2006, 54.

¹⁴⁹ Head 1906, 278, no. 1.

¹⁵⁰ Head 1906, 298, no. 126, Pl. XXXVI. 6.; Yılmaz-Kolancı 2018, 126.

¹⁵¹ Tarhan 2006, 56.

¹⁵² Tarhan 2006, 55.

Seri III. Aphrodite / Aphrodite:

Mitolojide aşk ve güzellik¹⁵³ tanrıçası olarak bilinen Aphrodite'nin bilinen atribütleri; kuşlardan güvercin ve serçe, çiçeklerden ise gül ve yaban mersinidir¹⁵⁴.

Laodikeia'da darp edilen tanrıça Aphrodite betimli sikkelerin ön yüzünde sağa dönük baş bazı örneklerde saç ensede topuz şeklinde toplanmış olup alında diadem taçlı olarak betimlenmiştir.

Bu seride iki farklı arka yüz tipi vardır. Birinci tipte; ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ lejantı ile Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta ve sola dönüktür. Tanrıça, öne doğru uzattığı sağ elinde güvercin tutmakta, sol elini beline yaslamış vaziyettedir. Sikkenin sol boşluğunda tanrıçanın atribütü gül yer almaktadır (Fig. 21-22).

Figür 21: Ön yüzde diademli Aphrodite başı, sağa dönük. Arka yüzde Aphrodite ayakta uzun khiton giyimli, öne doğru uzattığı sağ elinde güvercin tutmakta. Sol boşlukta gül. Sağda: ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ. MÖ. 133 öncesi.

Figür 22: Ön yüzde saçlar topuz şeklinde bağlanmış Aphrodite başı, sağa dönük. Arka yüzde Aphrodite ayakta uzun khiton giyimli, öne doğru uzattığı sağ elinde güvercin tutmakta. Sol boşlukta gül. Sağda: ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ. MÖ. 133 öncesi.

¹⁵³ Tekin 1997, 126.

¹⁵⁴ Erhat 2008, 42-43.

Serinin ikinci tipinde ön yüzde; saçları başının arkasında topuz şeklinde bağlanmış tanrıça Aphrodite, başında diadem ya da stephane ile betimlenmiştir. Arka yüzde ise tanrıça, arkalıği olmayan dörtgen formlu bir taht üzerinde oturur vaziyettedir. Tanrıçanın saçları topuz şeklinde başının arka bölümünde bağlanmıştır. Sağ omuzu açık peplos giyimlidir, sağ elini oturduğu tahtın köşesine koymuş destek almaktadır. Sol elinde ise bir güvercin yer alır.

ΛΑΟΔΙ ΚΕΩΝ lejantlı bu serideki sikkelerin ortalama çapı; 13-18 mm arasında değişmekte olup, ağırlığı ise; 3.5 / 4 gr'dır (**Fig. 23-24**).

Figür 23: Ön yüzde saçlar topuz şeklinde bağlanmış Aphrodite başı, sağa dönük. Arka yüzde peplos giyimli tanrıça dörtgen formlu taht üzerinde oturur vaziyette. Sağ elinin üzerinde güvercin. Sağda [ΛΑΟΔΙ], solda ΚΕΩΝ. MÖ. 133 öncesi.

Figür 24: Ön yüzde Aphrodite başı, sağa dönük. Arka yüzde peplos giyimli tanrıça dörtgen formlu taht üzerinde oturur vaziyette. Sağ elinin üzerinde güvercin. Sağda [Λ]ΑΟΔΙ, solda ΚΕ[Ω]Ν. MÖ. 133 öncesi.

MÖ 133 sonrası darp edilen sikkelerde üç farklı seri yer almaktadır:

Seri I: Aphrodite-Laodike / Çift bereket boynuzu (*cornucopia*):

Ön yüzde Aphrodite ya da kraliçe Laodike başı, sağa dönüktür. Arka yüzde ise; içinde mısır ve meyveler olan çift bereket boynuzu solunda kurdele, sol boşlukta ΛΑΟΔΙ, sağ boşlukta ΚΕΩΝ lejantı ile betimlenmiştir. Bereket boynuzunun baş tanrı Zeus'u besleyen keçi Amaltheia'nın boynuzundan yapılan bir kap olduğu düşünülmektedir¹⁵⁵. Bu kap içine nympheler tarafından çeşitli meyve ve sebzeler konularak ilahi bir nitelik kazanıldığına inanılır. Bu sebeple bereket boynuzu bolluğu, barışı, verimi, zenginliği ve bereketi sembolize eder. Başta Tykhe olmak üzere, Demeter, Persephone, Hades, İsis, Priapos, Felicitas, Plouton, Flora kültleri ve nehir tanrılarıyla ilişkili olduğu bilinmektedir¹⁵⁶. Bereket boynuzu, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde sikke, heykel ve mimari blok¹⁵⁷ kabartmalarında sıklıkla karşımıza çıkar. Sikkelerin ortalama çapı; 19-20 mm, ağırlığı; 6-7 gr'dır (Fig. 25-26).

Figür 25: Ön yüzde Aphrodite / Laodike başı, sağa. Arka yüzde çift bereket boynuzu, solunda kurdele. Solda: ΛΑΟΔΙ, sağda; ΚΕΩΝ. MÖ 133 sonrası.

Figür 26: Ön yüzde Aphrodite / Laodike başı, sağa. Arka yüzde çift bereket boynuzu. Sol boşlukta ΛΑΟΔΙ, sağ boşlukta [K]EΩN. MÖ 133 sonrası.

¹⁵⁵ Tulay 2001, 42.

¹⁵⁶ Yılmaz-Kolancı 2018, 366-367

¹⁵⁷ Laodikeia antik kentinde yürütülen çalışmalarda açığa çıkarılan yapılara ait mimari bloklarda Tapınak A'dan üç, Merkezi Propylon'dan iki, Traianus Nymphaeumu'ndan bir adet olmak üzere toplamda altı adet bereket boynuzu (*cornucopia*) kabartması tespit edilmiştir. Bkz. Yılmaz-Kolancı 2018, 369.

Seri II: Aphrodite-Laodike / Tek bereket boynuzu:

Bu serinin ön yüzünde saçları alında diadem ile süslenmiş, bazı tiplerde kulağında küpe ve boyunda inci kolye ile betimlenmiş Aphrodite veya kraliçe Laodike başı sağa dönük olarak betimlenmiştir. Arka yüzde ise $\Lambda\text{AO}\Delta\text{I} / \text{KE}\Omega\text{N}$ lejandı ile, içinde mısır ve meyveler olan tek bereket boynuzu, bereket boynuzunun sağında aşağı doğru sarkan kurdele sol boşlukta ise kerykeion yer alır. Kerykeion (caduceus), baş kısmı birbirine sarılı iki yılanın meydana gelen çift kanatlı, sihirli ve kutsal bir asadır¹⁵⁸. Önceleri üzüm salkımlı olarak betimlenirken daha sonraları iki yılanlı ve kanatlı olarak tanımlanmıştır¹⁵⁹. Kerykeion başlangıçta tanrı Apollon tarafından Admetos'un sürülerini güderken kullandığı kutsal bir objedir. Ancak daha sonra, Apollon'a verdiği lir karşılığında, tanrı Hermes'e armağan edilmiştir. Sikkelerin ortalama çapı; 19-20 mm, ağırlığı ise; 4,5-7,3 gram arasında değişir. (Fig. 27-28).

Figür 27: Ön yüzde diademli, boyunda inci kolyeli Aphrodite / Laodike başı, sağa. Arka yüzde tek bereket boynuzu, solda kurdele. Sağ boşlukta kerykeion. $\Lambda\text{AO}\Delta\text{I} / \text{KE}\Omega\text{N}$. MÖ 133 sonrası.

Figür 28: Ön yüzde diademli Aphrodite / Laodike başı, sağa. Arka yüzde tek bereket boynuzu, solda kurdele. Sağ boşlukta kerykeion. $\Lambda\text{AO}\Delta\text{I} / \text{KE}\Omega\text{N}$. MÖ 133 sonrası.

¹⁵⁸ Yılmaz-Kolancı 2018, 383.

¹⁵⁹ Tulay 2001, 116.

Seri III: Apollon / Üç ayaklı kazan (*Tripod*):

Sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı sağa dönük olarak betimlenmiştir. Arka yüzde ise ortada üç ayaklı kazan¹⁶⁰ (tripod) yer almaktadır. Üç ayaklı kazanın solunda; ΛΑΟΔΙ, sağında; ΚΕΩΝ lejantı yer alır. Sikkelerin ortalama çapı; 13-18 mm, ağırlığı ise; 3/3.5 gr'dır (**Fig. 29-30**).

Figür 29: Ön yüzde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük. Arka yüzde; ortada üç ayaklı kazan, solda; ΛΑΟΔΙ, sağda; ΚΕΩΝ. MÖ 133 sonrası.

Figür 30: Ön yüzde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük. Arka yüzde; ortada üç ayaklı kazan, solda; ΛΑΟΔΙ, sağda; ΚΕΩΝ. MÖ 133 sonrası.

¹⁶⁰ Kehanette yerden çıkan doğal gazın kullanıldığı Delphi'da, üç ayaklı kazanlar bu gaz kaynağının üzerine yerleştiriliyor, kazanın içine oturan Pythia (kâhin), bu gazı (khasma) içine çekip (pneuma) ekstas durumuna geçerek geleceğe dair bilgiler veriyordu (Akar-Tanrıver 2009, 411).

MÖ I. yüzyılın II. yarısına tarihlenen sikkelerde üç farklı seri vardır:

Seri I: Zeus / Kartal-Bereket boynuzu:

Sikkenin ön yüzünde saçları geniş bir bant ile tutturulmuş Zeus başı sağa dönük betimlenmiştir¹⁶¹. Arka yüzde ise; solda ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ lejantı ile kanatları yarı açık vaziyette kartalın tünemiş olduğu bereket boynuzu yer almaktadır. Sikkenin alt boşluğunda monogram ΕΚ, sağda bereket boynuzundan sarkan şerit kurdele yer alır. Sikkelerin ortalama çapı; 19-21 mm, ağırlığı: 6-7 gr'dır (**Fig. 31**).

Antik dönemde göklerin hâkimi kabul edilen ve gök tanrılarının kutsal hayvanı olduğuna inanılan kartal, güç, tanrısallık, asaletin ve zaferin sembolüdür. Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde özellikle baş tanrı Zeus'la özdeşleştirilen kartallar, Laodikeia'da da kent baş tanrısı kabul edilen Zeus'un da tanrısallık sembolüdür¹⁶². Kartal betimi Hellenistik Dönem'den itibaren Laodikeia sikkelerinde sevilerek kullanılmıştır. İmparator Augustus¹⁶³ Dönemi'nden itibaren darp edilen sikkelerde tanrı Zeus, ayakta khiton üzerine himation giyimli olarak sağ elinde tuttuğu kartal ile betimlenmiştir¹⁶⁴. İmparator Caligula¹⁶⁵ ve Antoninus Pius¹⁶⁶ Dönemi'ne darp edilen bazı sikkelerin arka yüzünde yine kanatları yarı açık vaziyette kartal betimi yer almaktadır.

Figür 31: Ön yüzde Zeus başı, sağa. Arka yüzde üzerine kartal tünemiş bereket boynuzu, solunda sarkan kurdele. Alt boşlukta ΕΚ. Solda; ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ. MÖ I. yy. II. yarısı.

¹⁶¹ Imhoof – Blumer 1901, 265, no. 12.

¹⁶² Yılmaz-Kolancı, 2018, 122.

¹⁶³ SNG 1948, Pl. 16, no. 547-553.

¹⁶⁴ Head 1906, 300, no. 138-139.

¹⁶⁵ Head 1906, 303, no. 154-158; SNG 1948, Pl. 16, no. 557-558.

¹⁶⁶ Head 1906, 293, no. 97.

Seri II: Dionysos / Dioskur Başlığı:

Bu serinin ön yüzünde başında sarmaşık yapraklarından yapılmış çelenk olan genç Dionysos¹⁶⁷ başı sağa dönük olarak betimlenmiştir. Başın arkasındaki boşlukta monogram EK yer almaktadır. Arka yüzde ise; ortada cista mystica her iki yanda ise Dioskur¹⁶⁸ başlığı üzerinde birer yıldız¹⁶⁹, üst boşlukta $\Lambda\text{AO}\Delta\text{I}$, altta $\text{KE}\Omega\text{N}$ lejantıyla betimlenmiştir (Fig. 32-33).

Figür 32: Ön yüzde başında sarmaşık çelenkli genç Dionysos, boşlukta EK . Arka yüzde; ortada cista mystica sağda ve solda Dioskur başlığı üzerinde birer yıldız. MÖ I. yy. II. yarısı.

Figür 33: Ön yüzde başında sarmaşık çelenkli genç Dionysos. Arka yüzde; ortada cista mystica sağda ve solda Dioskur başlığı üzerinde birer yıldız. MÖ I. yy. II. yarısı.

¹⁶⁷ “Nüvizmatik ve epigrafik verilere göre Dionysos, Laodikeia’da Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi’nde tapınım görmüştür. Caracalla Dönemi’ne tarihlendirilen ve Merkezi Propylon olarak isimlendirilen yapıdaki tavan kasetlerinde de Dionysos, Ariadne, Satyr, Maenad ve tanrı Pan’ın betimlendiği kabartmalar tespit edilmiştir. Diğer yandan Laodikeia’da tanrı Dionysos ve Pan’a ait birçok heykel ve figürin bulunmuş, komşu kentlerde de kültü tespit edilmiştir” (Yılmaz-Kolancı 2018, 71).

¹⁶⁸ Mitolojiye göre “Zeus’un delikanlıları” anlamına gelen Dioskuroi ismi, Leda’nın oğulları Kastor ve Polydeukes’e verilir. Birbirinden hiç ayrılmayan Kastor’la Polydeukes (Pollux) kardeşliğin ve dostluğun simgesi olmuşlardır (Erhat 2008, 96).

¹⁶⁹ Mitolojiye göre “Dioskurlar Leukippos’un iki kızı Phoibe ve Hilaira’yı kendilerine eş olmaları için kaçırmak isterlerken kızların nişanlıları Lynkeus ve İdas Dioskurların peşine takılmışlar, aralarında çıkan kavgada Kastor can vermiş, ölümsüz olan Polydeukes (Pollux) de yaralanmıştır. Tanrı Zeus bu iki kardeşi birbirinden ayırmamak için ikisini de göğe alıp yıldızlar arasına yerleştirmiştir” (Erhat 2008, 96).

Seri III: Domuz / Kurt:

Bu seride ön yüzde yaban domuzu¹⁷⁰ (Kapro) sola koşar vaziyettedir. Sikkenin arka yüzünde ise sağa dönük kurt betimi (Lykos) yer alır. Sikkede üst boşlukta ΛΑΟΔΙ, alt boşlukta ΚΕΩΝ lejantı yer alır. Sikkelerin ortalama çapı; 16 mm, ağırlığı ise: 3-4 gr'dır. Laodikeia'nın çevresindeki nehirler *Lykos* ve *Kapros* bu sikkelerde kurt ve yaban domuzu olarak betimlenmiştir¹⁷¹. Yaban domuzu antik dönemde birçok kültürde kutsal kabul edilen bir hayvandır. Domuzun, Kybele, Artemis, Demeter, Apollon gibi tanrı ve tanrıçalar adına yapılan törenlerde kurban edildiği bilinmektedir. Kurt ise Apollon kültüründe karşımıza çıkan hayvanlardan birisidir. Efsaneye göre, Tanrıça Leto Zeus'tan hamile kaldıktan sonra Hera'dan gizlenmek için kurt kılığına girmiştir. Bu sebeple Apollon için kullanılan "Lykogenes" (kurttan doğma) epitheti Leto'nun kurt kılığına girmesiyle ilişkili olduğu düşünülür¹⁷². (Fig. 34-35).

Figür 34: Ön yüzde sola doğru koşan yaban domuzu, altta Ε. Arka yüzde ise kurt ayakta sola dönük. Üstte ΛΑΟΔΙ, altta ΚΕΩΝ. MÖ I. yy. II. yarısı

Figür 35: Ön yüzde sola doğru koşan yaban domuzu, altta Ε. Arka yüzde ise kurt ayakta sola dönük. Üstte ΛΑΟΔΙ, altta ΚΕΩΝ. MÖ I. yy. II. yarısı.

¹⁷⁰ Laodikeia'da yaban domuzu kabartmalı üç adet mermer mimari blok açığa çıkarılmıştır. Bunlardan ikisi Kuzey (Kutsal) Agora'dan, üçüncüsü ise Batı Tiyatrosu'nda yürütülen kazı çalışmalarında açığa çıkarılmıştır bkz. Yılmaz-Kolancı 2018, 81.

¹⁷¹ Head 1887, 566; Hill 1899, 187; Head 1906, 287, no. 52; Tischler 1977, 92; Şimşek 2013, 508.

¹⁷² Yılmaz-Kolancı 2018, 87.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LAODIKEIA'DA BULUNAN HELLENİSTİK DÖNEM SİKKELERİ (2002-2018 YILLARI)

3.1 Katalog

Katalog No	: 1
Kazı Buluntu No	: L.05.KDN.M5.26
Buluntu Yeri	: Kuzey Doğu Nekropolü
Cinsi / Ölçüleri	: AE, 18.73 mm, 4.2 gr, Yön: 12
ÖY	: Aslan postlu genç Herakles başı sağa. (sikke üzerinde sonradan açılmış bir delik vardır)
AY	: [ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ] İçinde yay bulunan sadak ve lobut, yanında buğday başağı.
Darp Yeri	: Miletos?
Dönem	: MÖ 323-319 III. Aleksandros (Büyük İskender)
Ref.	: Tekin 1994 , 71, no. 19, Lev. II; Şimşek vd. 2011 , 432, no. 172.

Katalog No	: 2
Kazı Buluntu No	: L.05.KDN.M5.30
Buluntu Yeri	: Kuzey Doğu Nekropolü
Cinsi / Ölçüleri	: AE, 18.83 mm, 5.3 gr, Yön: 12
ÖY	: Aslan postlu genç Herakles başı sağa.
AY	: [ΑΛΕΞΑΝΔΡ]Ο[Υ] İçinde yay bulunan sadak ve lobut, yanında buğday başağı.
Dönem	: MÖ 323-319 III. Aleksandros (Büyük İskender)
Darp Yeri	: Miletos?
Ref.	: Tekin 1994 , 71, no. 19, Lev. II; Şimşek vd. 2011 , s. 432, no. 172.

Katalog No : 3
Kazı Buluntu No : L.03.YB.09
Buluntu Yeri : Yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.95 mm, 4.7 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : [BAΣ]ΙΑΕΩΣ / [ANT]ΙΟΧΟ[Y]
Apollon ayakta, çıplak, sola dönük. Sağındaki üç ayaklı kazana yaslanmış, dinleniyor, sağ eliyle ok tutmakta.
Dönem : MÖ 222-187 III. Antiochos
Darp Yeri : Sardes
Ref. : **Gardner 1878**, 29, no. 55, Pl. IX. 14.

Katalog No : 4
Kazı Buluntu No : L.07.SC.83
Buluntu Yeri : Suriye Caddesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.3 mm, 4.3 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : [BAΣΙΑΕΩΣ] / [ANTI]ΟΧΟY
Apollon ayakta, çıplak, sola dönük. Sağındaki üç ayaklı kazana yaslanmış, dinleniyor, sağ eliyle ok tutmakta.
Dönem : MÖ 222-187 III. Antiochos
Darp Yeri : Sardes
Ref. : **Gardner 1878**, 29, no. 55, Pl. IX. 14.

Katalog No : 5
Kazı Buluntu No : L.09.AT2.D4.S.02
Buluntu Yeri : Asopos Tepesi 2
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.44 mm, 4.0 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : [BA]ΣΙΑΛΕΩ[Σ] / [ANTIOXO]Y
Apollon ayakta, çıplak, sola dönük. Sağındaki üç ayaklı kazana yaslanmış, dinleniyor, sağ eliyle ok tutmakta, korozyonlu.
Dönem : MÖ 222-187 III. Antiochos
Darp Yeri : Sardes
Ref. : **Gardner 1878**, 29, no. 55, Pl. IX. 14.

Katalog No : 6
Kazı Buluntu No : L.07.YB.41
Buluntu Yeri : Batı Tiyatro çevresi, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.85 mm, 3.4 gr, Yön: 11
ÖY : Antiochos başı, sağa.
AY : ΒΑΣΙΑΛΕ[ΩΣ] / ANTIOXOY]
Fil ayakta sağa ilerliyor, monogram: silik.
Dönem : MÖ 222-187 III. Antiochos
Darp Yeri : Sardes
Ref. : **Gardner 1878**, 27, no. 36-39.

Katalog No : 7
Kazı Buluntu No : L.08.AS1.G3-G4.S.08
Buluntu Yeri : Asopos Tepesi 1
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.28 mm, 2.2 gr, Yön: 10
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa. Çevresinde bordür.
AY : [ΒΑΣΙΛΕΩΣ] / ANTIOXO[Y]
Fil ayakta sola ilerliyor.
Dönem : MÖ 222-187 III. Antiochos
Darp Yeri : Sardes
Ref. : **Gardner 1878**, 29, no, 57.

Katalog No : 8
Kazı Buluntu No : L.13.YB.63
Buluntu Yeri : Asopos Tepesi 1, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.53 mm, 3.8 gr, Yön: 12
ÖY : Koşar vaziyette at protomu, sağa. Sol üstte KY. Lejant silik.
AY : Tek kulplu vazo. Solda monogram; silik.
Dönem : MÖ 320-250
Darp Yeri : Kyme
Ref. : **Wroth 1894**, 108-109, no. 40-52; **SNG 1945c**, Pl. 2, no. 80;
Leschhorn 1998, 160, no. 994.

Katalog No : 9
Kazı Buluntu No : L.15.STC.108
Buluntu Yeri : Stadyum Caddesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 9.64 mm, 1.1 gr, Yön: 8
ÖY : Apollon başı, sola. (kalıp dışına taşmış)
AY : MA[Γ]
Boğa, ayakta, sağa.
Dönem : MÖ 350-190
Darp Yeri : Magnesia ad Maendrum
Ref. : **Head 1892**, 160, no. 17-18; **SNG 1946b**, Pl.18, no. 802.

Katalog No : 10
Kazı Buluntu No : L.07.KDN.M52.01
Buluntu Yeri : Kuzey Doğu Nekropolü
Cinsi / Ölçüleri : AE, 23.07 mm, 4.7 gr, Yön: 12
ÖY : Apollon başı ¾ sola dönük.
AY : Kanatları açık kuğu, sağa. Aşınmış, silik, yarım.
Dönem : MÖ 3-2. yy
Darp Yeri : Klazomenai?
Ref. : **Şimşek vd. 2011**, 616, no. 564.

Katalog No : 11
Kazı Buluntu No : L.05.BT.02
Buluntu Yeri : Batı Tiyatrosu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 10.49 mm, 1.7 gr, Yön: 12
ÖY : Çelenk içinde arı, kanatları açık.
AY : Geyik ayakta, sağa.
Dönem : MÖ 48-27
Darp Yeri : Ephesos
Ref. : SNG 1946a, Pl. 8, no. 352; SNG 1960, Taf. 57, no.1873.

Katalog No : 12
Kazı Buluntu No : L.17.TN.M.DS.38
Buluntu Yeri : Traian Nymphaeumu Meydanı Doğu Sokak
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.70 mm, 4.1 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : [ΑΛΑΒΑΝ] / ΔΕ Ω[N]
Hörgüçlü boğa, ön ayaklarını diz çökmüş vaziyette, sağa.
Dönem : MÖ 167-100
Darp Yeri : Alabanda
Ref. : Head 1897, 4, no. 18, Pl. I. 11; SNG 1947a, Pl. 1, no.5-6.

Katalog No : 13
Kazı Buluntu No : L.05.KDN.M3.03
Buluntu Yeri : Kuzey Doğu Nekropolü
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.84 mm, 3.0 gr, Yön: 12
ÖY : Zeus'un defne çelenkli başı, sağa.
AY : EYRΩ / ME]ΩN
Çift yüzlü balta (labris).
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Euromos
Ref. : **Head 1897**, 99, no. 1; **SNG 1947a**, Pl. 8, no. 332; **Şimşek vd. 2011**, 422, no. 143.

Katalog No : 14
Kazı Buluntu No : L.08.KDN.M31.01
Buluntu Yeri : Kuzey Doğu Nekropolü
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.00 mm, 1.8 gr, Yön: -
ÖY : [ORΘΩΣIEΩN]
Aşınmış, silik.
AY : Thyrsos. Lejant silik.
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Orthosia
Ref. : **Head 1897**, 143, no. 2, Pl. xxiii 4; **SNG 1947a**, Pl.10, no. 455; **Şimşek vd. 2011**, 678, no. 672.

Katalog No : 15
Kazı Buluntu No : L.10.MK.S.02
Buluntu Yeri : Merkezi Kilise
Cinsi / Ölçüleri : AE, 20.71 mm, 6.4 gr, Yön: 11
ÖY : Kule taçlı Tykhe başı, sağa. Baş üzerinde kontrmark.
AY : [T]AP[Σ]EΩN
Piramidal yapı içerisinde Sandon aslan üzerinde ayakta, sağa.
Dönem : MÖ 95-80 ve sonrası
Darp Yeri : Tarsos
Ref. : SNG 1956, Pl.12, no. 339.

Katalog No : 16
Kazı Buluntu No : L.12.KDP.87
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Doğu Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.44 mm, 4.6 gr, Yön: 2
ÖY : Genç Herakles başı, sağa.
AY : Apollon ayakta, çıplak, sola dönük. Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Sardes
Ref. : SNG 1947b, no. 492, Pl. 14.

Katalog No : 17
Kazı Buluntu No : L.13.KGP.21
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 16.87 mm, 5.3 gr, Yön: 12
ÖY : Genç Herakles başı, sağa.
AY : Apollon ayakta, çıplak, sola dönük. Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Sardes
Ref. : SNG 1947b, no. 492, Pl. 14.

Katalog No : 18
Kazı Buluntu No : L.13.YB.86
Buluntu Yeri : Merkezi Agora doğusu, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 20.05 mm, 5.67 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sola.
AY : A[Δ][PA M]Y / TH / ΝΩ[N]
Bereket boynuzu, sağında ve solunda Dioskur başlığı üzerinde birer yıldız.
Dönem : MÖ 2. yy.
Darp Yeri : Adramytteion
Ref. : Wroth 1892, 3 no. 7, Pl. I. 8; SNG 1957, no. 1051, Taf. 33; SNG 1945b, no. 7, Pl. 1.

Katalog No : 19
Kazı Buluntu No : L.15.STC.18
Buluntu Yeri : Stadyum Caddesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 16.06 mm, 8.6 gr, Yön: 11
ÖY : Korint miğferli Athena başı, sağa.
AY : ΑΘΗΝΑ[Σ] / [Ν]ΙΚΗ[ΦΟΡΟΥ]
Miğfer ve zırhlardan oluşan trophaion.
Dönem : MÖ 200-133
Darp Yeri : Pergamon
Ref. : SNG 1945b, no. 393, Pl. 9.

Katalog No : 20
Kazı Buluntu No : L.09.EC.S.17
Buluntu Yeri : Efes Caddesi (Portiko)
Cinsi / Ölçüleri : AE, 16.95 mm, 3.7 gr, Yön: 11
ÖY : Sorguç miğferli Athena başı, sağa.
AY : [ΦΙ]ΛΕΤΑ[ΙΡΟΥ]
Sarmalanmış yılan, başı sağa dönük. Sol boşlukta M
Dönem : MÖ 159-138 II. Attalos
Darp Yeri : Pergamon
Ref. : Wroth 1892, 122, 78; SNG 1945b, Pl. 8, no. 347; Leschhorn 1998, 160, no. 965.

Katalog No : 21
Kazı Buluntu No : L.09.AT2.D3.S.01
Buluntu Yeri : Asopos Tepesi 2
Cinsi / Ölçüleri : AE, 20.66 mm, 7.7 gr, Yön: 11
ÖY : Defne çelenkli Asklepios başı, sağa.
AY : ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ / [ΣΩ]ΤΗΡ[ΟΣ]
Omphalosa dolanmış Asklepios'un yılanı.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Pergamon
Ref. : **Wroth 1892**, 129, no. 158; **Tekin 2003**, 33, no 185, Lev. X;
Duman – Şimşek 2013, 162.

Katalog No : 22
Kazı Buluntu No : L.09.AT2.C2.D2.S.04
Buluntu Yeri : Asopos Tepesi 2
Cinsi / Ölçüleri : AE, 16.95 mm, 5.60 gr, Yön: 12
ÖY : Korint miğferli Athena başı, sağa.
AY : ΙΑΙ
Athena Ilias kaide üzerinde, uzun khiton giyimli, ayakta, sola, iki eliyle tuttuğu mızrağı sağ omzuna yaslamış vaziyette. Sol boşlukta baykuş?
Dönem : MÖ 300-240
Darp Yeri : Ilion
Ref. : **Wroth 1894**, 57, no. 2-3; **SNG 1945a**, Pl. 8, no. 351.

Katalog No : 23
Kazı Buluntu No : L.13.KGP.D.129
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik Doğu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.25 mm, 4.0 gr, Yön: 12
ÖY : Kule taçlı Artemis başı, sağa.
AY : ΑΠΑΜ / ΚΗΦΙΣ[Ο] / Σ[Κ]ΑΥ
Marsyas ayakta, çıplak, aulos çalarak sağa ilerliyor.
Dönem : MÖ 133-48
Darp Yeri : Apameia
Ref. : **Head 1906**, 82, no. 74-75; **SNG 1948**, Pl. 6. no.190.

Katalog No : 24
Kazı Buluntu No : L.09.STC.S.11
Buluntu Yeri : Stadyum Caddesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.10 mm, 2.0 gr, Yön: 12
ÖY : Miğferli baş, sağa.
AY : Kare incus içerisinde hörgüçlü boğa, ayakta, sağa.
Altta: [KIBYPATΩN]
Dönem : MÖ 166-84
Darp Yeri : Kibyra
Ref. : **Head 1906**, 134, no. 17, Pl. xvi. 5; **SNG 1982**, no. 270, Pl. 8.

Katalog No : 25
Kazı Buluntu No : L.14.YB.90
Buluntu Yeri : Merkezi Agora, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 11.75 mm, 2.0 gr, Yön: 10
ÖY : Sorguç miğferli baş, sağa.
AY : Kare incus içerisinde hörgüçlü boğa, ayakta, sağa.
Alta: [KI]BY[PATΩN]
Dönem : MÖ 166-84
Darp Yeri : Kibyra
Ref. : **Head 1906**, 134, no. 17, Pl. xvi. 5; **SNG 1982**, no. 270, Pl. 8.

Katalog No : 26
Kazı Buluntu No : L.15.KGP.97
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 10.59 mm, 1.20 gr, Yön: 1
ÖY : Zeus başı, sağa. Korozyonlu, aşınmış.
AY : ΛΑΟΔΙ / ΚΕΩΝ
Lotus çiçeği.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 283, no. 24, Pl. xxxiv. 2.

Katalog No : 27
Kazı Buluntu No : L.07.YB.77
Buluntu Yeri : Mozaikli Güney Roma Villası, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 11.20 mm, 1.37 gr, Yön: 11
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 28
Kazı Buluntu No : L.07.YB.S.52
Buluntu Yeri : Suriye Caddesi, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 12.26 mm, 0.9 gr, Yön: 12
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 29
Kazı Buluntu No : L.08.AE.S.131
Buluntu Yeri : A Evi 1 no.lu dükkân
Cinsi / Ölçüleri : AE, 10.10 mm, 1.5 gr, Yön: 12
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 30
Kazı Buluntu No : L.09.BN.M3C.16
Buluntu Yeri : Batı Nekropolü
Cinsi / Ölçüleri : AE, 12.64 mm, 2.0 gr, Yön: 12
ÖY : Kule taçlı Aphrodite ya da Tykhe başı, sağa.
AY : ΛΑ[ΟΔΙ] / ΚΕΩΝ
Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496; **Şimşek vd. 2011**, 943, no. 1216

Katalog No : 31
Kazı Buluntu No : L.10.YB.S.115
Buluntu Yeri : Merkezi Hamam'ın güneydoğusu yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.01 mm, 2.54 gr, Yön: 12
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : ΛΑ[ΟΔΙ] / ΚΕΩΝ
Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 32
Kazı Buluntu No : L.12.KDP.103
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Doğu Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.71 mm, 3.69 gr, Yön: 12
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 33
Kazı Buluntu No : L.12.KDP.116
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Doğu Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.09 mm, 2.0 gr, Yön: 12
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : ΛΑ[ΟΔΙ] / [ΚΕΩΝ]
Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 34
Kazı Buluntu No : L.14.LK.KS.S6.08
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi Kuzey Sokak Sondaj 6
Cinsi / Ölçüleri : AE, 11.34 mm, 2.60 gr, Yön: 12
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : [ΛΑΟΔΙ] / ΚΕΩΝ
Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 35
Kazı Buluntu No : L.14.LK.58
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 11.10 mm, 1.55 gr, Yön:-
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, (kalıp dışına çıkmış)
AY : [Λ]ΑΟΔΙ / ΚΕ[ΩΝ]
Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 36
Kazı Buluntu No : L.14.YB.08
Buluntu Yeri : A Evi çevresi, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 10.71 mm, 1.61 gr, Yön: 8
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : [Λ]ΑΟΔΙ
Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 37
Kazı Buluntu No : L.15.LK.BS.99
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi Batı Sokak
Cinsi / Ölçüleri : AE, 11.03 mm, 1.31 gr, Yön: 12
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : [ΛΑΟ]ΔΙ / Κ[ΕΩΝ]
Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 38
Kazı Buluntu No : L.16.YB.67
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Doğu Portik doğusu, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 10.77 mm, 1.48 gr, Yön: 12
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 39
Kazı Buluntu No : L.19.KBP.KMA.23
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Batı Portik Kuzey Mozaikli Alan
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.74 mm, 3.5 gr, Yön: 6
ÖY : Kule taçlı kent tanrıçası başı, sağa.
AY : Oturan aslan, sola. Sağ pençesini havaya kaldırmış. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no.8; **Head 1906**, 283, no. 22; **SNG 1982**, Pl. 15, no 496.

Katalog No : 40
Kazı Buluntu No : L.05.ABS.01
Buluntu Yeri : Merkezi Agora (Anı Sütunu Batı Sondaj)
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15-16 mm, 4.7 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları stephane ile süslenmiş, kulağın arkasından geriye düşüyor.
AY : ΛΑΟΔΙΚ[ΕΩΝ]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol el bel hizasında. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 41
Kazı Buluntu No : L.05.BT.01
Buluntu Yeri : Batı Tiyatro
Cinsi / Ölçüleri : AE, 12.80 mm, 2.5 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları stephane ile süslenmiş, ensede topuz şeklinde bağlanmış.
AY : Aphrodite, uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor (silik), sol el bel hizasında serbest. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 29; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 42
Kazı Buluntu No : L.07.SC.69
Buluntu Yeri : Suriye Caddesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.07 mm, 2.55 gr, Yön: 1
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları stephane ile süslenmiş.
AY : [ΛΑ]ΟΔΙΚΕΩ[N]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol el bel hizasında. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 29; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 43
Kazı Buluntu No : L.07.YB.68
Buluntu Yeri : Yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13-15 mm, 2.16 gr, Yön: 12
ÖY : Diademli Aphrodite başı, sağa.
AY : ΛΑΟΔΙ[ΚΕΩΝ]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor (silik), sol el bel hizasında. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 44
Kazı Buluntu No : L.08.AE.S.406
Buluntu Yeri : A Evi 1 no.lu dükkân
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.00 mm, 4.3 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları stephane ile süslenmiş, kulağın arkasından geriye düşüyor.
AY : [ΛΑΟ]ΔΙΚΕΩ[N]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol el bel hizasında
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 45
Kazı Buluntu No : L.08.KDN.M22.04
Buluntu Yeri : Kuzey Doğu Nekropolü, 22 no'lu mezar
Cinsi / Ölçüleri : AE, 19.94 mm, 8.0 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları stephane ile süslenmiş, kulağın arkasından geriye düşüyor.
AY : [ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15; **Şimşek vd. 2011**, 667, no. 651.

Katalog No : 46
Kazı Buluntu No : L.09.AT2.D4.S.04
Buluntu Yeri : Asopos Tepesi 2
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.89 mm, 2.91 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : [Λ]ΑΟΔΙΚΕΩΝ
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol el bel hizasında. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 47
Kazı Buluntu No : L.09.AT2.C2.D2.S.03
Buluntu Yeri : Asopos Tepesi 2
Cinsi / Ölçüleri : AE, 20.06 mm, 6.40 gr, Yön:
ÖY : Diademli Aphrodite başı, sağa.
AY : [Λ]AO[ΔΙΚΕΩΝ]
Aphrodite ayakta sola dönük. Öne doğru uzattığı sağ elinde güvercin tutuyor (silik).
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 48
Kazı Buluntu No : L.09.BNY.S.04
Buluntu Yeri : Batı Nekropolü Yüzey Buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 20.25 mm, 4.1 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları stephane ile süslenmiş, kulağın arkasından geriye düşüyor.
AY : Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor (silik), sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15; **Şimşek vd. 2011**, 1024, no. 1486.

Katalog No : 49
Kazı Buluntu No : L.10.AY.S.01
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.41 mm, 3.35 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : [Λ]ΑΟΔ[IKEΩΝ]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor (silik), sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 50
Kazı Buluntu No : L.11.YB.27
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi Kuzeyi, yüzey buluntusu.
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.19 mm, 4.5gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor (silik).Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 51
Kazı Buluntu No : L.12.TA.145
Buluntu Yeri : Tapınak A
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.37 mm, 1.91 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : [Λ]ΑΟΔ[ΙΚΕΩΝ]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor (silik), sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 52
Kazı Buluntu No : L.12.YB.85
Buluntu Yeri : Yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.91 mm, 3.1 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : [ΛΑΟ]ΔΙΚΕΩ[N]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor (silik), sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 53
Kazı Buluntu No : L.13.KGP.56
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.50 mm, 3.8 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol elini beline yaslamış vaziyette. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 54
Kazı Buluntu No : L.13.YB.30
Buluntu Yeri : Batı Tiyatrosu çevresi, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.26 mm, 3.1gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 55
Kazı Buluntu No : L.13.YB.35
Buluntu Yeri : Suriye Caddesi, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.32 mm, 2.2 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol el bel hizasında. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 56
Kazı Buluntu No : L.13.KGP.D.162
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik Doğu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 16.87 mm, 6.3 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : Aphrodite ayakta, sola dönük. Öne doğru uzattığı sağ elinde güvercin tutuyor. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia?
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 57
Kazı Buluntu No : L.14.KN.M03.01
Buluntu Yeri : Kuzey Nekropolü
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.93 mm, 2.2 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 58
Kazı Buluntu No : L.14.LK.KS.S6.09
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi Kuzey Sokak Sondaj 6
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.22 mm, 2.55 gr, Yön: 7
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : ΛΑΟΔΙ[ΚΕΩΝ]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 59
Kazı Buluntu No : L.14.LK.KS.S6.20
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi Kuzey Sokak Sondaj 6
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.92 mm, 2.17 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : [ΛΑΟ]ΔΙΚ[ΕΩΝ]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor (silik). Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 60
Kazı Buluntu No : L.14.LK.KS.S6.21
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi Kuzey Sokak Sondaj 6
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.24 mm, 3.82 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor (silik), sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 61
Kazı Buluntu No : L.14.YB.94
Buluntu Yeri : Stadyum Caddesi, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15/17 mm, 3.72 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 62
Kazı Buluntu No : L.15.STC.K.06
Buluntu Yeri : Stadyum Caddesi Kaldırım
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.05 mm, 2.33 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları topuz şeklinde ensede bağlanmış.
AY : Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Sol boşlukta gül. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 63
Kazı Buluntu No : L.16.YB.89
Buluntu Yeri : Tapınak Doğu Sokağı, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 11-13 mm, 2.94 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları topuz şeklinde ensede bağlanmış.
AY : Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor (kalıp dışında kalmış), sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 64
Kazı Buluntu No : L.16.YB.102
Buluntu Yeri : Merkezi Hamam güneyi, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 12/14 mm, 3.97 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları stephane ile süslenmiş, ensede topuz şeklinde bağlanmış.
AY : [Λ]ΑΟΔΙΚ[ΕΩΝ]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 65
Kazı Buluntu No : L.16.KGP.36
Buluntu Kodu : Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.90 mm, 3.5 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa.
AY : ΛΑΟΔ[ΙΚΕΩΝ]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol elini bel hizasında serbest bırakmış vaziyette. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 66
Kazı Buluntu No : L.17.STC.08
Buluntu Yeri : Stadyum Caddesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.57 mm, 3.45 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları stephane ile süslenmiş, ensede topuz şeklinde bağlanmış.
AY : ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol el bel hizasında. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 67
Kazı Buluntu No : L.19.YB.14
Buluntu Yeri : Kuzey Kutsal Agora Batı Sokak, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.30 mm, 3.6 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Saçları stephane ile süslenmiş, ensede topuz şeklinde bağlanmış.
AY : [Λ]ΑΟΔΙ[ΚΕΩΝ]
Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta, sola. Öne doğru uzattığı sağ eliyle güvercin tutuyor, sol el bel hizasında. Sol boşlukta gül.
Dönem : MÖ 133 öncesi
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 284, no. 27, Pl. xxxiv 4; **SNG 1982**, no. 497, Pl.15.

Katalog No : 68
Kazı Buluntu No : L.07.KDN.M45.04
Buluntu Yeri : Kuzey Doğu Nekropolü Mezar 45
Cinsi / Ölçüleri : AE, 21.35 mm, 4.4 gr, Yön: 12
ÖY : Diademli Aphrodite başı, sağa.
AY : ΛΑΟΔΙ / [ΚΕΩΝ]
İçerisinde mısır ve meyveler olan çift? bereket boynuzu. Solda kurdele.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **SNG 1982**, Pl. 15, no. 498-500; **Şimşek vd. 2011**, 604, no. 542.

Katalog No : 69
Kazı Buluntu No : L.09.AT2.C3-C4.S.03
Buluntu Yeri : Asopos Tepesi 2
Cinsi / Ölçüleri : AE, 18.27 mm, 6.0 gr, Yön: 11
ÖY : Diademli Aphrodite / Laodike başı, sağa.
AY : [ΛΑΟ]ΔΙ / ΚΕ[ΩΝ]
İçerisinde mısır ve meyveler olan çift bereket boynuzu.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : SNG 1982, Pl. 15, no.498-500.

Katalog No : 70
Kazı Buluntu No : L.13.YB.34
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi kuzeyi, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 19.39 mm, 5.19 gr, Yön: 12
ÖY : Diademli Aphrodite başı, sağa.
AY : ΛΑΟ[ΔΙ] / ΚΕΩ[N]
İçerisinde mısır ve meyveler olan çift bereket boynuzu. Solda kurdele.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : Head 1906, 284, no.32, Pl. xxxiv 6; SNG 1982, Pl.15, no.498-500.

Katalog No : 71
Kazı Buluntu No : L.11.LK.DS.74
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi Doğu Sokak
Cinsi / Ölçüleri : AE, 19.9 mm, 5.9 gr, Yön: 12
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Aşınmış, korozyonlu.
AY : ΛΑΟΔ[Ι] / [Κ]ΕΩ[Ν]
İçerisinde mısır ve meyveler olan bereket boynuzu, solda
kerykeion, sağda kurdele.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 285, no. 40, Pl. xxxiv 7; **SNG 1982**, no. 502, Pl. 15.

Katalog No : 72
Kazı Buluntu No : L.12.KA.164
Buluntu Yeri : Kuzey Kutsal Agora
Cinsi / Ölçüleri : AE, 18.48 mm, 5.88 gr, Yön: 12
ÖY : Diademli Aphrodite başı, sağa.
AY : İçerisinde mısır ve meyveler olan bereket boynuzu, solda
kerykeion, sağda kurdele. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 285, no. 40, Pl. xxxiv 7; **SNG 1982**, no. 502, Pl. 15.

Katalog No : 73
Kazı Buluntu No : L.12.KA.252
Buluntu Yeri : Kuzey Kutsal Agora
Cinsi / Ölçüleri : AE, 20.30 mm, 5.43 gr, Yön: 12
ÖY : Diademli Aphrodite başı, sağa.
AY : ΛΑ[ΟΔΙ] / Κ[Ε]Ω[Ν]
İçerisinde mısır ve meyveler olan bereket boynuzu, solda kerykeion, sağda kurdele.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 285, no. 40, Pl. xxxiv 7; **SNG 1982**, no. 502, Pl. 15.

Katalog No : 74
Kazı Buluntu No : L.12.KGP.D.197
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik Doğu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 19.48 mm, 6.73 gr, Yön: 12
ÖY : Diademli Aphrodite başı, sağa.
AY : [ΛΑ]Ο[ΔΙ] / ΚΕΩ[Ν]
İçerisinde mısır ve meyveler olan bereket boynuzu, solda kerykeion, sağda kurdele.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 285, no. 40, Pl. xxxiv 7; **SNG 1982**, no. 502, Pl. 15.

Katalog No : 75
Kazı Buluntu No : L.12.TA.55
Buluntu Yeri : Tapınak A
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.90 mm, 5.34 gr, Yön:-
ÖY : Diademli Aphrodite başı, sağa.
AY : Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 285, no. 40, Pl. xxxiv 7; **SNG 1982**, no. 502, Pl. 15.

Katalog No : 76
Kazı Buluntu No : L.05.TA.186
Buluntu Yeri : Tapınak A
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.20 mm, 4.55 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : ΛΑΟΔΙ / ΚΕΩΝ
Üç ayaklı kazan.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 77
Kazı Buluntu No : L.06.KDN.M5.01
Buluntu Yeri : Kuzey Doğu Nekropolü Mezar 5
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.60 mm, 4.80 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : Üç ayaklı kazan. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 78
Kazı Buluntu No : L.06.SC.259
Buluntu Yeri : Suriye Caddesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 14.75mm, 3.29 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : ΛΑΟ[ΔΙ] / ΚΕ[ΩΝ]
Üç ayaklı kazan.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 79
Kazı Buluntu No : L.08.AE.S.76
Buluntu Yeri : A Evi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.23 mm, 3.56 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : ΛΑΟΔ[Ι] / [Κ]ΕΩΝ
Üç ayaklı kazan.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 80
Kazı Buluntu No : L.09.AT2.C2.D2.S.07
Buluntu Yeri : Asopos Tepesi 2
Cinsi / Ölçüleri : AE, 16.40 mm, 6.0 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : ΛΑΟ[ΔΙ] / ΚΕΩΝ
Üç ayaklı kazan.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 81
Kazı Buluntu No : L.11.KDP.277
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Doğu Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.20 mm, 2.36 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : Λ AO[Δ I] / [K]E Ω [N]
Üç ayaklı kazan.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 82
Kazı Buluntu No : L.11.KDP.232
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Doğu Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 16.88 mm, 4.3 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : Üç ayaklı kazan. Lejant silik.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 83
Kazı Buluntu No : L.11.AN.28
Buluntu Yeri : A Nymphaeumu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 13.16 mm, 2.26 gr, Yön: 10
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : ΛΑΟΔΙ / [KE]Ω[N]
Üç ayaklı kazan.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 84
Kazı Buluntu No : L.11.STC.39
Buluntu Yeri : Stadyum Caddesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 12.25 mm, 2.2 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : ΛΑΟΔΙ / [KE]Ω[N]
Üç ayaklı kazan.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 85
Kazı Buluntu No : L.12.LK.GM.03
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi Güney Mekanlar
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.24 mm, 2.5 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : [ΛΑΟΔΙ] / ΚΕΩΝ
Üç ayaklı kazan
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 86
Kazı Buluntu No : L.15.LK.DS.19
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi Doğu Sokak
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.50 mm, 2.23 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : [ΛΑ]ΟΔΙ / [Κ]ΕΩ[N]
Üç ayaklı kazan.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 87
Kazı Buluntu No : L.15.STC.BP.49
Buluntu Yeri : Stadyum Caddesi Batı Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15-17 mm, 3.38 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : Λ[A]OΔI / KEΩ[N]
Üç ayaklı kazan.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 88
Kazı Buluntu No : L.16.YB.31
Buluntu Yeri : Merkezi Hamam güneyi, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.51 mm, 2.7 gr, Yön: 12
ÖY : Defne çelenkli Apollon başı, sağa.
AY : ΛAOΔI / KEΩN
Üç ayaklı kazan.
Dönem : MÖ 133 sonrası
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 286, no. 44, pl, xxxiv 8; **SNG 1982**, Pl.15, 503-506;
SNG 1964, Taf. 124, no. 3805.

Katalog No : 89
Kazı Buluntu No : L.05.KDN.M16/SM2.02
Buluntu Yeri : Kuzey Doğu Nekropolü
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.21 mm, 3.1 gr, Yön: 12
ÖY : Yaban domuzu (Kapro) sola, koşuyor. Altta monogram Κ
AY : ΛΑΟΔΙ / [ΚΕ]Ω[N]
Kurt (Lycus) sağa.
Dönem : MÖ 1. yy'ın 2. yarısı
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Head 1906**, 287, no. 52-53, Pl. xxxiv 11; **Şimşek vd. 2011**, 442, no. 192.

Katalog No : 90
Kazı Buluntu No : L.14.YB.87
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Batı Portik batısı, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.06 mm, 3.3 gr, Yön: 2
ÖY : Kısa saçlı genç Dionysos başı, sağa.
AY : ΛΑΟΔΙ / ΚΕΩΝ
Cista mystica, sağında ve solunda Dioskur başlığı, üzerinde birer yıldız.
Dönem : MÖ 1. yy'ın 2. yarısı
Darp Yeri : Laodikeia
Ref. : **Imhoof – Blumer 1901**, 264, no. 11; **Head 1906**, 286, no.50, Pl. xxxiv 10.

Katalog No : 91
Kazı Buluntu No : L.03.ANC.19
Buluntu Yeri : A Nymphaeumu Cadde (Suriye Caddesi)
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.07 mm, 4.8 gr, Yön: -
ÖY : Belirsiz.
AY : Belirsiz- yıldız?
Dönem : MÖ 2-1 yy.
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 92
Kazı Buluntu No : L.05.KN.M12.01
Buluntu Yeri : Kuzey Nekropolü
Cinsi / Ölçüleri : AE, 20.44 mm, 9.9 gr, Yön: -
ÖY : Aşınmış, korozyonlu.
AY : Aşınmış, korozyonlu.
Dönem : MÖ 2-1 yy?
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 93
Kazı Buluntu No : L.05.HB.DS.03
Buluntu Yeri : Merkezi Hamam
Cinsi / Ölçüleri : AE, 21.66 mm, 6.8 gr, Yön: -
ÖY : Aşınmış, silik.
AY : Bereket boynuzu? Solda monogram.
Dönem : MÖ 2 yy.?
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 94
Kazı Buluntu No : L.05.KDN.M3.01
Buluntu Yeri : Kuzey Doğu Nekropolü
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.82 mm, 3.0 gr, Yön:-
ÖY : Baş, sağa?
AY : Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Belirsiz.
Ref : Şimşek vd. 2011, 422, no. 142.

Katalog No : 95
Kazı Buluntu No : L.11.TDS.53
Buluntu Yeri : Tapınak Doğu Sokağı
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.69 mm, 2.8 gr, Yön:-
ÖY : Baş, sağa.
AY : Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 96
Kazı Buluntu No : L.11.KDP.193
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Doğu Portik
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.50 mm, 4.5gr, Yön: -
ÖY : Aşınmış, korozyonlu.
AY : Aşınmış, korozyonlu.
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 97
Kazı Buluntu No : L.13.SCKP.BD2.33
Buluntu Yeri : Suriye Caddesi Kuzey Portik Batı Dükkân 2
Cinsi / Ölçüleri : AE, 11.16 mm, 1.3 gr, Yön: -
ÖY : Aphrodite? başı, sola. Saçlar topuz şeklinde bağlanmış.
AY : Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 2.yy?
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 98
Kazı Buluntu No : L.14.LK.128
Buluntu Yeri : Laodikeia Kilisesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 17.05 mm, 3.2 gr, Yön:-
ÖY : Aşınmış, silik.
AY : Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 99
Kazı Buluntu No : L.15.AYB.58
Buluntu Yeri : Atriumlu Yönetici Binası
Cinsi / Ölçüleri : AE, 18.72 mm, 5.1 gr, Yön: -
ÖY : Aşınmış, silik.
AY : Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 100
Kazı Buluntu No : L.15.STC.80
Buluntu Yeri : Stadyum Caddesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 19.53 mm, 5.8 gr, Yön:-
ÖY : Aşınmış, silik.
AY : Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 101
Kazı Buluntu No : L.15.STC.81
Buluntu Yeri : Stadyum Caddesi
Cinsi / Ölçüleri : AE, 19.12 mm, 4.3 gr, Yön:-
ÖY : Aşınmış, silik.
AY : Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 2.-1. yy.
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 102
Kazı Buluntu No : L.15.YB.39
Buluntu Yeri : Merkezi Hamam doğusu, yüzey buluntusu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 15.28 mm, 2.1 gr, Yön: -
ÖY : Aşınmış, silik.
AY : Dörtgen obje/cista mystica?
Dönem : MÖ 1. yy?
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 103
Kazı Buluntu No : L.16.BT.51
Buluntu Yeri : Batı Tiyatrosu
Cinsi / Ölçüleri : AE, 10.40 mm, 1.3 gr, Yön:-
ÖY : Aphrodite başı, sağa. Çevresinde nokta bordür.
AY : Aşınmış, silik.
Dönem : MÖ 2-1. yy.
Darp Yeri : Belirsiz.

Katalog No : 104
Kazı Buluntu No : L.16.KA.GAB.447
Buluntu Yeri : Kuzey (Kutsal) Agora Güney Avlu Batı
Cinsi / Ölçüleri : AE, 18.56 mm, 5.5 gr, Yön:
ÖY : Aşınmış, silik.
AY : Aşınmış, silik.
Dönem :
Darp Yeri : Belirsiz.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Laodikeia’da 2002 yılında başlayan ve günümüzde de 12 ay boyunca devam eden kazı çalışmaları sırasında açığa çıkarılan alanlarda ele geçen ve Hellenistik Dönem’e tarihlendirilen sikkeler toplamda 104 adettir. Katalogta yer alan ve tamamı bronz olan sikkelerin 25 adeti farklı kent ve bölgelere aittir. Sikkelerden 65 adeti ise Laodikeia’da darp edilmiş sikkelerden oluşmaktadır. Katalogun son bölümünde yer alan 14 adet sikkenin bir kısmının ön ve arka yüzlerinin aşınmış ve korozyonlu olması sebebiyle darp yeri ve dönemi tam olarak teşhis edilememiş fakat sikke formu, ağırlığı ve çap verilerine göre benzer nitelikteki sikkeler ile kıyaslandığında bir fikir edinmemizi sağlamıştır.

Laodikeia sikkelerinin ön ve arka yüzlerinde görülen tanrı ve tanrıça figürleri sikkelerin neredeyse tamamının dini semboller içermesi kentin Hellenistik Dönem kült inancı hakkında ipucu bilgiler vermektedir. Söz konusu sikkelerde görülen Zeus, Aphrodite ve Apollon ile kent tanrıçası Tykhe (kraliçe Laodike) bu dönemde ayrı bir öneme sahip olmalıdır.

Kazı çalışmalarında ele geçen farklı kentlere ait sikkeler Laodikeia ile bu kentler arasındaki ticari ilişkilerin varlığını kanıtlamaktadır. Bu şehirler arasında batıda liman kentleri olan Ephesos, Miletos ile iç kesimlerde Sardes, Magnesia ad Maendrum, Alabanda, Euromos, Orthosia ve Apameia, kuzeyde Ilion, Adramytteion, Pergamon, güneyde Kibyra ve en uzak mesafedeki Tarsos ile bu dönemde ticaret yapıldığının veyahut ilişkiler içinde bulunduğunun birer kanıtı sayılabilir.

Laodikeia’da yetiştirilen kuzguni renkli koyunların yünlerinden yapılan dokuma ürünleri haricinde az da olsa tahıl ve şarap ticaretinin yapıldığı bilinmektedir. Hellenistik Döneme tarihlenen sikkelerin yanı sıra kazı çalışmalarında ele geçen seramik buluntularına göre yerel üretim yapan seramik atölyelerin ürettiği günlük kullanım kapları ile ithal denilen çanak çömleklerin varlığı söz konusu şehirler ile yapılan ticaretin içeriği hakkında fikir edinmemizi sağlar¹⁷³. Kazı çalışmalarında ele geçen ithal seramik buluntularının bir bölümünü Bergama, Efes ve Knidos gibi dönemin önemli üretim atölyelerinin üretip ihraç ettiği ürünleri oluşturur¹⁷⁴.

¹⁷³ Duman 2010, 194-195.

¹⁷⁴ Duman 2010, 191.

Konum itibariyle iç kesimlerde Apameia'ya, güneyde Kibyra üzerinden Perge ve Side'ye, batıda Ephesos ve Miletos'a, kuzeybatıda Sardes'e uzanan ana yolların kesişim noktasındaki Laodikeia, Roma İmparatorluk Dönemi'nde de bu şehirler ile ticari ilişkilerini sürdürmüş gelişen ticari ilişkiler neticesinde Ephesos ve Pergamon gibi büyük kentler ile Homonoia Antlaşmaları yapmış ve ortak sikkeler darp etmiştir¹⁷⁵.

Katalog'da yer alan sikkelerin buluntu yerleri değerlendirildiğinde ele geçen sikkelerin büyük bir kısmının Kuzey (Kutsal) Agora ve Batı Tiyatro çevresi ile kentin kuzeybatısında konumlanan Asopos Tepesi yerleşim alanında olduğu anlaşılmaktadır. Kentin Hellenistik Dönem öncesinde iskan alanı olan Asopos Tepesi'nin Hellenistik Dönem'de doğu ve güney yönde biraz daha genişleyerek Laodikeia'nın MÖ 2. ve 1. yüzyıl yerleşim alanını şekillendirmeye başladığı düşünülebilir. Açığa çıkarılan mezarlarda bulunan Hellenistik Döneme tarihlenen sikkelerin ağırlıklı olarak Kuzey ve Kuzeydoğu Nekropolü'nde ele geçmiş olması ve bu döneme ait mezarlığın Asopos Tepesi yerleşim alanının hemen yakınında olması bu görüşü desteklemektedir¹⁷⁶.

Katalogda tanımlanan sikkelerden ilk ikisi Makedon Krallığına ait olup Büyük İskender Dönemi'ne (MÖ 323-319) tarihlendirilmiştir. 2005 yılında Laodikeia Kuzeydoğu Nekropolü'nde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında L.05.KDN.M5 no.lu örgü tekne mezar içerisinde bulunan sikkeler mezar üst kotunda ele geçmiştir. Birden fazla gömünün tespit edildiği mezarda ele geçen söz konusu iki sikke döküntü toprak ile mezar içine karışmış olmalıdır¹⁷⁷. Sikkelerin kondüsyonu düşük olup yüzeyi yoğun korozyonlu ve aşınmıştır. Ön yüzünde aslan postlu genç Herakles başı, arka yüzde ise sadak ve Herakles'in lobutu yer almaktadır. Sikkelerden bir tanesi üzerinde küçük bir delik bulunmaktadır, sikke daha sonraki dönemlerde olasılıkla kolye ucu olarak kullanılmış olmalıdır.

Seleukos Krallığı'na ait III. Antiochos Dönemi'ne (MÖ 222-187) tarihlendirilen dört adet sikkelerden ilki 2003 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında yüzey

¹⁷⁵ Dönmez-Öztürk 2007, 128.

¹⁷⁶ Kuzey, Kuzeydoğu ve Doğu Nekropolü'nde ele geçen seramik buluntularının da ilk yerleşim alanı olan Asopos Tepesi yakınında olması, Güney ve Güneybatı Nekropollerinde bulunan mezar ve buluntularının ise tamamen Roma ve Bizans Dönemi karakteri sergilemesi bu görüşü destekleyen bir diğer veridir. Bkz. Duman 2010, 190.

¹⁷⁷ Şimşek vd. 2011, 424.

buluntusu olarak ele geçmiştir. L.03.YB.09 buluntu numaralı (**Kat. No. 3**) sikke üzerinde ön yüzde defne çelenkli Apollon başı, arka yüzde ise Apollon, sağında yer alan üç ayaklı kazana yaslanmış şekilde betimlenmiştir. Arka yüzde “ΒΑΣΙΛΕΩΣ / ANTIOXOY” lejantlı bulunan sikkelerden katalogda aynı tipte üç adet sikke ele geçmiştir, söz konusu diğer iki sikkelerden biri 2007 yılında kazısı gerçekleştirilen Stadyum Caddesi çalışmalarında, diğeri ise 2009 yılındaki Asopos Tepesi 2 olarak adlandırılan yerleşmede yürütülen kazı çalışmalarında ele geçmiştir. III. Antiochos Dönemi’ne tarihlenen bir diğer sikke ise 2007 yılında Batı Tiyatro çevresinde yüzey buluntusu olarak ele geçmiştir. L.07.YB.41 buluntu numaralı sikkenin (**Kat. No. 6**) ön yüzünde Antiochos başı, arka yüzde ise sağa doğru ilerleyen fil betimi yer almaktadır. Kentin kuzeybatısında ele geçen bu sikkeler Hellenistik Dönem’de Laodikeia’nın kuzey ve batı bölümünün yoğun olarak kullanıldığının kanıtı niteliğindedir. Söz konusu alanda gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarında Asopos Tepesi, Kuzey ve Batı Nekropolü, Batı ve Kuzey Tiyatrosu ve Kuzey (Kutsal) Agora olarak adlandırılan alan ve yapılarda ele geçmiş Hellenistik Dönem’e tarihlendirilen seramikler¹⁷⁸ bu görüşü destekleyen bir diğer önemli veridir.

Katalogda Aiolis Bölgesi kentlerinden Kyme’ye ait tek sikke yer almaktadır. L.13.YB.63 buluntu numaralı sikke (**Kat. No. 8**) Asopos Tepesi’nde yüzey buluntusu olarak ele geçmiştir. MÖ 320-250 yılları arasına tarihlenen sikkenin ön yüzünde koşar vaziyette at protomu yer almaktadır. Sikkenin sol üst bölümünde kent isminin baş harfleri “KY” lejantı vardır. Sikkenin arka yüzünde tek kulplu bardak betimlenmiştir.

Ionia Bölgesi kentlerinden Magnesia ad Maendrum’a ait L.15.STC.108 buluntu numaralı sikke (**Kat. No. 9**) Stadyum Caddesi çalışmalarında ele geçmiştir. Sikkenin ön yüzünde Apollon başı sola dönük olarak betimlenmiştir, sikke darp sırasında kalıp dışında kalmış olup Apollon başı tam olarak sikke yuvarlağı içerisine darp edilememiştir. Sikkenin arka yüzünde ise MA[Γ] lejantı ile beraber boğa betimi yer almaktadır, sikke MÖ 350-190 yılları arasına tarihlenmektedir.

L.07.KDN.M52¹⁷⁹ numaralı mezarda ele geçen sikke (**Kat. No. 10**) akıntı toprak ile mezar içine karışmış olan sikke olasılıkla Klazomenai kentine ait olmalıdır, kenarı

¹⁷⁸ Şimşek 2013, 476.

¹⁷⁹ Şimşek vd. 2011, 616.

kırık şekilde ele geçen sikke aşınmıştır. Ön yüzünde Apollon başı $\frac{3}{4}$ sola dönük olarak betimlenmiş, arka yüzünde ise sağa dönük kanatları açık kuğu yer almaktadır.

Katalogda Ionia Bölgesi'ne ait bir diğer sikke ise L.05.BT.02 buluntu numaralı (**Kat. No. 11**) ön yüzünde çelenk içerisinde kanatları açık arı betimi, arka yüzde ise ayakta sağa dönük geyik betimi bulunan Ephesos sikkesidir. MÖ 48-27 yıllarına tarihlendirilen sikke Batı Tiyatrosu'nda ele geçmiştir.

Karia Bölgesi kentlerinden Alabanda'ya ait L.17.TN.M.DS.38 buluntu numaralı (**Kat. No. 12**) sikke kuzey-güney doğrultulu olarak uzanan Stadyum Caddesi üzerinde yer alan Traian Nymphaeumu Meydanı'ndan doğuya doğru yönelen ara sokak üzerinde yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçmiştir. MÖ 167-100 yılları arasında tarihlendirilen sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı, arka yüzünde; ΑΛΑΒΑΝ / ΔΕΩΝ lejantlı ön ayakları üzerine diz çökmüş hörgüçlü boğa betimi yer alır.

L.05.KDN.M3 nolu traverten örgü tekne mezar çalışmaları sırasında ele geçen L.05.KDN.M3.03 buluntu numaralı (**Kat. No. 13**) sikke ön yüzünde defne çelenkli Zeus başı, arka yüzünde çift yüzlü balta (*labrys*) betimi olan [EYΡΩ / ME]ΩΝ lejantlı Euromos sikkesidir. MÖ 2-1. yüzyılları arasına tarihlendirilmiştir. Karia Bölgesi kentlerinden Orthosia'ya ait L.08.KDN.M31.01 buluntu numaralı sikke (**Kat. No. 14**) 2008 yılında Kuzeydoğu Nekropolü'nde açığa çıkarılan M31 numaralı kiremit çatma mezar buluntusudur. Ön yüzü silik ve aşınmış olan sikkenin arka yüzünde Dionysos'un asası thyrsos betimi yer alan sikke MÖ 2-1. yy'a tarihlenir.

Katalogda Kilikia Bölgesi'ne ait sikke bir adettir. L.10.MK.S.02 buluntu numarası verilen sikke (**Kat. No. 15**) 2010 senesinde Merkezi Kilise olarak adlandırılan alanda yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçmiştir. MÖ 95-80 yıllarına tarihlenen sikkenin ön yüzünde kule taçlı Tykhe başı, arka yüzünde ise ΤΑΡΣΕΩΝ lejantlı, piramidal yapı içerisinde şehrin kurucu ve baş tanrısı Sandon betimi yer almaktadır.

Katalogda Lydia Bölgesi şehirlerinden Sardes'e ait iki sikke ele geçmiştir. L.12.KDP.87 (**Kat. No. 16**) ve L.13.KGP.21 (**Kat. No. 17**) buluntu numaralı sikkeler Kuzey (Kutsal) Agora olarak adlandırılan alanda doğu ve güney portiklerde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçmiştir. Sikkelerin ön yüzünde genç Herakles

başı, arka yüzde ise Tanrı Apollon çıplak, ayakta ve sola dönük betimlenmiştir. MÖ 2.-1. yy'a tarihlendirilen sikkeler silik ve aşınmış olup kondüsyonları zayıftır.

Mysia Bölgesi kentlerinden 4 adet sikke katalogda yer almaktadır. Bunlardan ilki Adramytteion kentine ait olup Merkezi Agora'nın doğusunda yüzey buluntusu olarak ele geçmiştir. L.13.YB.86 buluntu numaralı (**Kat. No. 18**) sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı, arka yüzde ise ΑΔΡΑ ΜΥ / ΤΗ / ΝΩΝ lejantlı bereket boynuzu (cornucopia) sağında ve solunda Dioskur başlığı ve birer yıldız betimi yer almaktadır sikke MÖ 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Mysia Bölgesi'ne ait diğer üç sikke ise Pergamon şehir sikkesidir. II. Attalos Dönemi (MÖ 159-138)'ne ait L.09.EC.S.17 buluntu numaralı sikkenin (**Kat. No. 20**) ön yüzünde sorguç miğferli Athena başı, arka yüzde sarmalanmış yılan, sol boşlukta M, sağda [ΦΙ]ΛΕΤΑ[ΙΡΟΥ] şeklinde lejant yer alan sikke 2009 yılında yapılan Efes Caddesi'ne uzanan portiko kazılarında ele geçmiştir. Kentin batısında doğu-batı doğrultulu olarak konumlanan Efes Caddesi portikosu Geç-Hellenistik-Erken İmparatorluk Dönemi'nden, MS 7. yüzyılın başına kadar kesintisiz olarak kullanılmıştır. Portiko olasılıkla festival, şölen ve özel günlerde hizmet veren bir protokol alanıdır¹⁸⁰. Pergamon kentine ait bir diğer sikke L.15.STC.18 buluntu numaralı (**Kat. No. 19**) sikkedir. Stadyum Caddesi'nde ele geçen sikkenin ön yüzünde Korint miğferli Athena başı, arka yüzünde miğfer ve zıhlardan oluşan trophaion ΑΘΗΝΑ[Σ] / [Ν]ΙΚΗ[ΦΟΡΟΥ] lejantı ile betimlenmiş olup MÖ 200-133 yıllar arasına tarihlendirilmiştir. Katalogda yer alan Pergamon'a ait son sikke ise L.09.AT2.D3.S.01 buluntu numarası (**Kat. No. 21**) verilen Asopos Tepesi 2 olarak adlandırılan yerleşmede yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçmiştir. Sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Asklepios başı, arka yüzünde ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ / [ΣΩ]ΤΗΡ[ΟΣ] lejantlı omphalosa dolanmış Asklepios'un yılanı betimlenen sikke MÖ 133 sonrası döneme tarihlendirilmiştir.

Katalogda Troas Bölgesi'ne ait bir sikke yer almaktadır. Ilion kentinde darp edilmiş olan L.09.AT2.C2.D2.S.04 buluntu numarası verilen sikke (**Kat. No. 22**) Asopos Tepesi 2 yerleşimi kazılarında ele geçmiştir. Sikkenin ön yüzünde Korint miğferli tanrıça Athena başı, arka yüzünde ise ΙΑΙ lejantı ile birlikte Athana Ilias kaide üzerinde uzun khiton giyimli, sola dönük olarak betimlenmiştir. Her iki eliyle sağ omzuna yasladığı mızrağı tutar şekilde betimlenen sikke MÖ 300-240 yılları arasına tarihlendirilmektedir.

¹⁸⁰ Şimşek 2013, 11.

Katalogda Laodikeia sikkeleri haricinde Phrygia Bölgesine ait üç adet sikke yer almaktadır. Bunlardan ilki L.13.KGP.D.129 buluntu numarası verilen (**Kat. No. 23**) sikkedir. MÖ 133-48 yılları arasında tarihlendirilen sikke Apameia'da darp edilmiştir. Sikkenin ön yüzünde kule taçlı Tanrıça Artemis başı, arka yüzde ise aulos çalarak sağa doğru ilerleyen çıplak şekilde betimlenmiş Marsyas, ΑΠΑΜ / ΚΗΦΙΣ[Ο] / Σ[Κ]ΑΥ lejantlı ile betimlenmiştir. Phrygia Bölgesi'ne ait diğer iki sikke ise Kibyra kentine aittir. MÖ 166-84 yılları arasında tarihlendirilen sikkelerin her ikisinde de ön yüzünde miğferli baş, arka yüzlerde ise kare incus içerisinde hörgüçlü boğa, ayakta sağa olarak betimlenmiştir. L.14.YB.90 buluntu numarası verilen (**Kat. No. 25**) sikkenin [ΚΙ]ΒΥ[ΡΑΤΩΝ] şeklinde lejantı okunabilmekteyken, L.09.STC.S.11 buluntu numarası verilen (**Kat. No. 24**) sikkenin lejantı silik ve belirsizdir.

Katalogda yer alan Laodikeia kazılarında ele geçmiş en erken tarihli sikke (**Kat. No. 26**) L.15.KGP.97 buluntu numaralı sikkedir. Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik adlı alanda yürütülen kazı çalışmalarında ele geçen sikke MÖ 133 yılı öncesine tarihlenmektedir. Sikkenin ön yüzünde Laodikeia'nın baş tanrısı Zeus yer almaktadır. Sikkenin arka yüzünde lotus çiçeği betimi vardır. Arka yüzünde lotus çiçeği betimi olan bu sikkeden yalnızca bir adet ele geçmiştir. MÖ 133 öncesi döneme tarihlenen ve ön yüzünde kule taçlı kent tanrıçası Tykhe veya Laodike başının sağa dönük olarak betimlendiği, arka yüzde ise sağ pençesini havaya kaldırmış, oturur pozisyondaki aslan betimlemesi ΛΑΟΔΙ / ΚΕΩΝ lejantı ile beraber yer aldığı tipteki sikkelerden 13 adet ele geçmiştir. Bunlardan ilki L.07.YB.77 buluntu numarası verilen (**Kat. No. 27**) Mozaikli Güney Roma Villası olarak adlandırılan yapıda, ikincisi L.07.YB.S.52 buluntu numarası verilen Suriye Caddesi'nde yüzey buluntusu olarak, üçüncüsü ise L.09.BN.M3C olarak adlandırılan mezar kompleksinde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçmiştir. Söz konusu mezar kompleksinde MS 3.yüzyıldan, İmparator Focas (MS 602-610) Dönemi'ne tarihlenen aralıkta sikkeler ele geçmiştir. L.09.BN.M3C.16 buluntu numaralı sikke (**Kat. No. 30**) ise mezar kompleksine üst kottan karışmış olmalıdır¹⁸¹. Ele geçen diğer sikkelerden üç adeti yüzey buluntusu olup; L.10.YB.S.115, L.14.YB.08 ve L.16.YB.67 buluntu numarası verilmiştir. Diğer sikkeler ise; L.12.KDP.103, L.12.KDP.116, L.14.LK.KS.S6.08, L.14.LK.58, L.15.LK.BS.99, L.19.KBP.KMA.23 ve L.08.AE.S.131 buluntu numaralı sikkelerdir. Bu sikkelerden ikisi Kuzey (Kutsal) Agora Doğu Portik

¹⁸¹ Şimşek vd. 2011, 897.

kazılarında, üçü Laodikeia Kilisesi, Laodikeia Kilisesi Kuzey Sokak 6 numaralı sondaj ve Laodikeia Kilisesi Batı Sokak kazılarında, Kuzey (Kutsal) Agora Batı Portiğin kuzeybatı köşesinde ve A Evi'nde yer alan 1 nolu dükkan'da gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında ele geçmiştir.

MÖ 133 öncesi döneme tarihlenen bir diğer sikke grubu ise ön yüzünde tanrıça Aphrodite'nin diademli başı, saçları ensede topuz şeklinde bağlı olarak betimlenmiş, arka yüzde ise yine tanrıça Aphrodite uzun khiton giyimli, ayakta ve hafif sola dönük olarak betimlenmiştir. Tanrıça öne doğru uzattığı sağ elinde güvercin tutmaktadır. Sikkenin sol alt boşluğunda ise uzun saplı gül betimi vardır. ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ lejantlı bu sikkelerden 28 adet ele geçmiştir. L.05.ABS.01 buluntu numarası verilen sikke (**Kat. No. 40**) Merkezi Agora olarak adlandırılan alanda, L.09.AT2.D4.S.04, L.09.AT2.C2.D2.S.03 buluntu numaralı sikkeler (**Kat. No. 46-47**) Asopos Tepesi 2 adlı yerleşim alanında, L.10.AY.S.01, L.14.LK.KS.S6.09, L.14.LK.KS.S6.20, L.14.LK.KS.S6.21 buluntu numaralı sikkeler ise Laodikeia Kilisesi ile kilisenin kuzey sokağında gerçekleştirilen sondaj kazısında ele geçmiştir. L.08.KDN.M22.04 (**Kat. No. 45**) ve L.14.KN.M03.01 buluntu numaralı sikkeler; Kuzey ve Kuzeydoğu Nekropolü'nden, L.12.TA.145, buluntu numaralı sikke Tapınak A yapısından, L.07.SC.69 (**Kat. No. 42**) buluntu numaralı sikke Suriye Caddesi'nden, L.15.STC.K.06 ve L.17.STC.08 buluntu numaralı sikkeler; Stadyum Caddesi'nden, L.05.BT.01 (**Kat. No. 41**) numaralı sikke Batı Tiyatrosu'ndan, L.13.KGP.56 ve L.16.KGP.36 buluntu numaralı sikkeler Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik adlı alandan, L.09.BNY.S.04 (**Kat. No. 48**) Batı Nekropolü, L.07.YB.68, L.11.YB.27, L.12.YB.85, L.13.YB.30, L.13.YB.35, L.14.YB.94, L.16.YB.89, L.16.YB.102, ve L.19.YB.14. buluntu numaralı sikkeler ise yüzey buluntusu olarak ele geçmiştir. MÖ 133 öncesi döneme tarihlendirilen sikkelerin sayıca fazlalığı ve kent içerisindeki buluntu alanlarının geniş bir dağılımda olması Laodikeia'da darp edilen bu serinin uzun bir süre boyunca ve çok sayıda darp edilmiş olabileceği hakkında fikir vermektedir.

MÖ 133 sonrası dönemde darp edilen ve tanrıça Aphrodite'nin oldukça kaliteli bir işçilikle yapılmış portre özelliğine sahip olan bu seride ön yüzde yer alan tanrıça, bazı örneklerde inci kolye ve kulağında inci küpeli, saçları ensede topuz şeklinde bağlanmış, alında diademli olarak profilden sağa dönük olarak betimlenmiştir. Sikkelerin arka yüzünde ise içerisinde meyve ve mısırlar olan çift veya tek bereket boynuzu ile sağda

kerykeion, solda ise boynuza bağlanmış kurdele yer almaktadır. Bazı kaynaklarda ön yüzdeki tanrıça betiminin, Laodikeia'nın kurucu Kralı II. Antiochos'un eşi kraliçe Laodike olduğu belirtilmiştir¹⁸². ΑΑΟΔΙ / ΚΕΩΝ lejantlı bu sikkelerden katalogda 7 adet bulunmaktadır. L.07.KDN.M45.04 numarası verilen sikke (**Kat. No. 68**) 2007 yılında Kuzeydoğu Nekropolünde gerçekleştirilen ve M45 numarası verilen kiremit çatma mezar içerisinde, iskeletin boyun omuru¹⁸³ üzerinde bulunmuştur¹⁸⁴. L.09.AT2.C3-C4.S.03 buluntu numarası verilen sikke (**Kat. No. 69**) Asopos Tepesi 2 yerleşim alanında, L.12.KA.164, L.12.KA.252, ve L.12.KGP.D.197 buluntu numarası verilen sikkeler (**Kat. No. 72-73-74**) ise Kuzey (Kutsal) Agora ve agoranın doğu portüğünde gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında ele geçmiştir. L.11.LK.DS.74 buluntu numaralı sikke (**Kat. No. 71**) Laodikeia Kilisesi Doğu Sokak kazılarında, L.13.YB.34 buluntu numarası verilen sikke (**Kat. No. 70**) ise Laodikeia Kilisesi'nin kuzeyinde yüzey buluntusu olarak ele geçmiştir.

MÖ 133 sonrası döneme tarihlendirilen bir diğer sikke tipi ise ön yüzde tanrı Apollon'un defne çelenkli sağa dönük başının betimlendiği, arka yüzde ise ΑΑΟΔΙ / ΚΕΩΝ lejantı ile birlikte üç ayaklı kazan betiminin yer aldığı sikkelerdir. Bu sikkelerden katalogda 13 adet bulunmaktadır. L.05.TA.186, L.06.KDN.M5.01, L.06.SC.259 (**Kat. No. 76-77-78**), L.08.AE.S.76, L.09.AT2.C2.D2.S.07, L.11.KDP.277 (**Kat. No. 79-80-81**), L.11.KDP.232, L.11.AN.28, L.11.STC.39, L.12.LK.GM.03, L.15.LK.DS.19, L.15.STC.BP.49, L.16.YB.31 buluntu numaralı sikkeler (**Kat. No. 82-83-84-85-86-87-88**) Tapınak A, Suriye Caddesi, A Evi, Septimius Severus Nymphaeumu, Laodikeia Kilisesi Doğu Sokak ve Laodikeia Kilisesi Güney Mekanlar ile Asopos Tepesi 2 yerleşim alanı ve Kuzeydoğu Nekropolü'nde ele geçişlerdir. Söz konusu bu sikkeler kentin kuzeyinde yer alan yapı ve yerleşim alanındaki kazı çalışmalarında bulunmuştur. L.11.STC.39 ve L.15.STC.BP.49 numaralı sikkeler ise Stadyum Caddesi'nde gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında ele geçmiştir.

MÖ 1. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen sikkelerden katalogda yalnızca iki adet yer almaktadır. L.05.KDN.M16/SM2.02 buluntu numarası verilen (**Kat. No. 89**) sikkenin ön

¹⁸² Head 1906, 284, no. 31.

¹⁸³ Şimşek vd. 2011, 604, no. 542.

¹⁸⁴ İskeletin ağzına koyulan bu sikke, yeraltı ülkesinde ölüleri Acheron Irmağı'nı geçiren kayıkçı Kharon için bırakılmıştır. Hellenistik Dönemde görülen bu uygulama Roma İmparatorluk Dönemi'nde de karşımıza çıkmaktadır. Laodikeia'da L.06.KDN.M5 buluntu numaralı mezar da iskeletin ağız kısmında ele geçen sikke Marcus Aurelius Dönemi (MS 161-180)'ne tarihlenmektedir bkz. Şimşek vd. 2011.

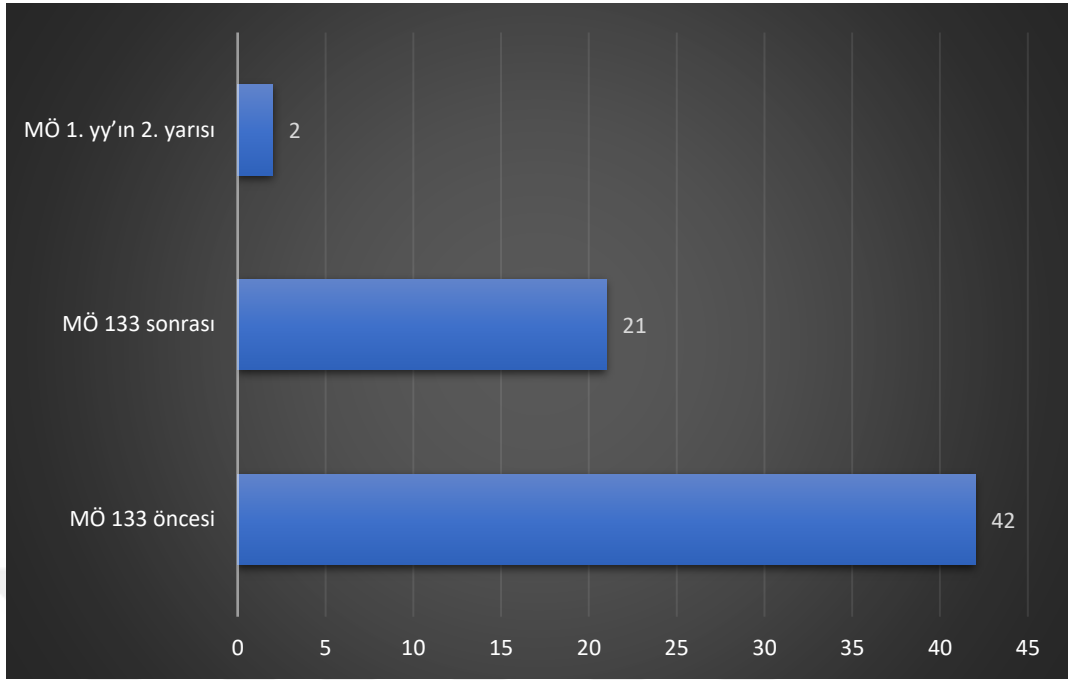
yüzünde sola doğru koşan yaban domuzu (Kapros) betimi yer alır. Sikkenin alt boşluğunda ⚡ şeklinde bir monogram bulunmaktadır. Arka yüzde ise kurt (Lykos) betimi bulunur. Aynı döneme tarihlenen bir diğer sikke tipi ise, ön yüzünde kısa saçlı genç Dionysos başı, arka yüzde ise ΛΑΟΔΙ / ΚΕΩΝ lejantlı ortada cista mystica (sihirli sepet), sağ ve solda Dioskur başlığı (pilos) ve üzerinde birer yıldız betimi olan L.14.YB.87 buluntu numarası (**Kat. No. 90**) verilen sikke, Kuzey (Kutsal) Agora'da yüzey buluntusu olarak ele geçmiştir.

Katalogda yer alan 14 sikke yoğun korozyon ve aşınma sebebiyle teşhis edilememiş, bu sikkelerin kalınlık, ağırlık ve form özellikleri göz önüne alınarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

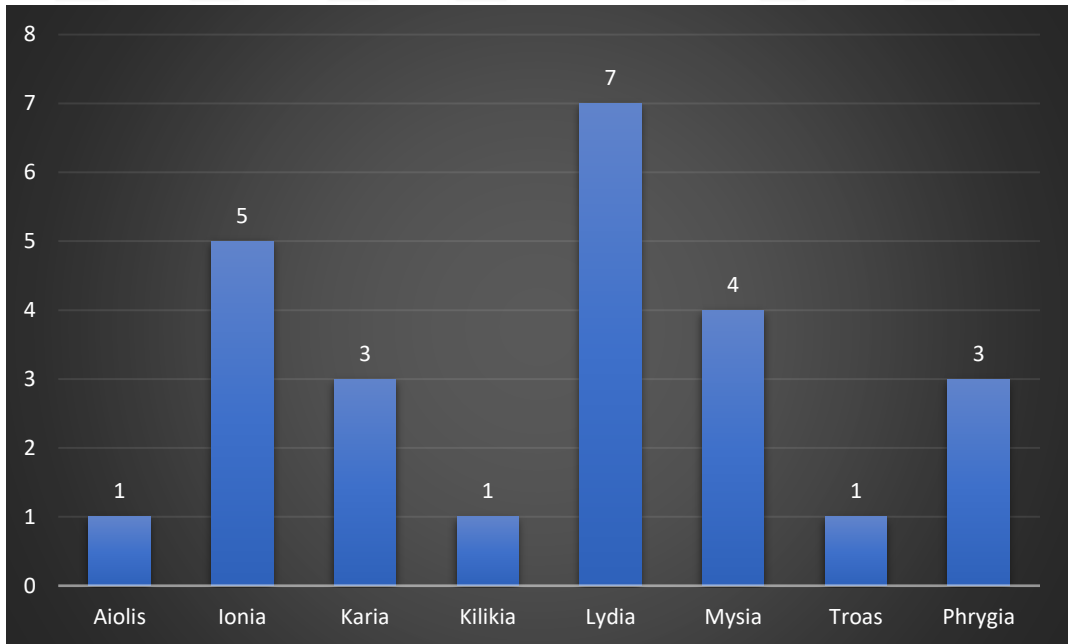

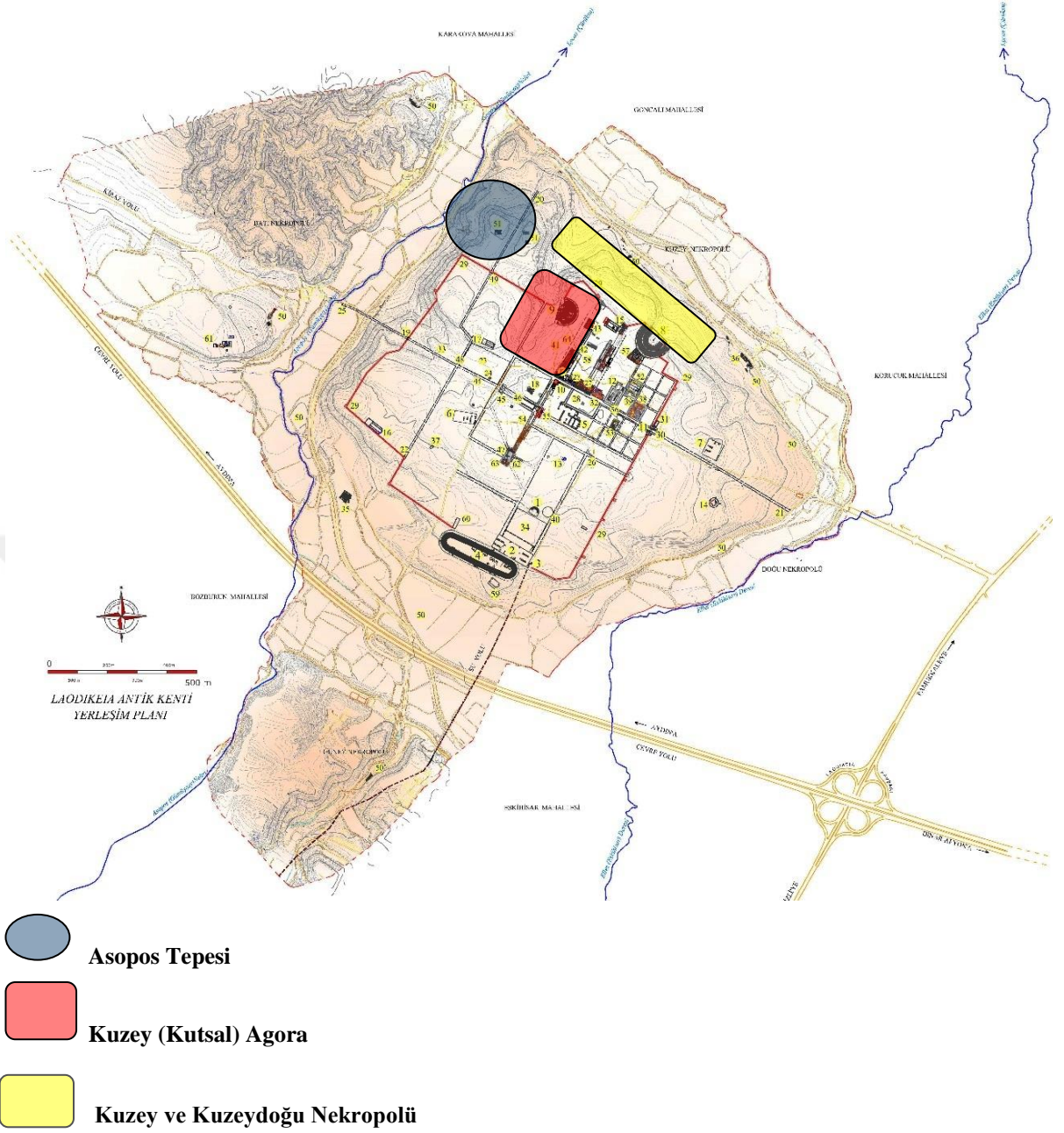
GRAFİKLER

Grafik 1: Katalogda yer alan Laodikeia darbı sikkelerin tarihsel dağılımını gösteren grafik

Grafik 2: Katalogda yer alan farklı kentlere ait sikkelerin bölgelere göre dağılımını gösteren grafik

Grafik 3: Katalogdaki sikkelerin buluntu yerlerine göre kent planı üzerinde dağılımı

KISALTMALAR

AE	Bronz
AY	Arka yüz
bkz.	Bakınız
çev.	Çeviri
ed.	Editör
Fig.	Figür
gr	Gram
Kat.	Katalog
km	Kilometre
Lev.	Levha
m	Metre
mm	Milimetre
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
no	Numara
ÖY	Ön yüz
Pl.	Plate (Levha)
Ref.	Referans
Res.	Resim
Taf.	Tafel (Levha)
vd.	ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

KAZI KODLARINA GÖRE BULUNTU YERLERİ LİSTESİ

ABS	Merkezi Agora Anı Sütunu Batı Sondajı
AE.S	A Evi
AN	A Nymhaeumu (Septimius Severus)
ANC	A Nymhaeumu Cadde (Suriye Caddesi)
AS1	Asopos Tepesi 1
AT2.C2.D2.S	Asopos Tepesi 2 C2-D2 Plankaresi
AY	Apsisli Yapı (Laodikeia Kilisesi)
AYB	Atriumlu Yönetici Binası
BN.M3C	Batı Nekropolü
BNY	Batı Nekropolü Yüzey
BT	Batı Tiyatrosu
EC.S	Efes Caddesi
HB.DS	Hamam Bazilika (Merkezi Hamam)
KA	Kuzey (Kutsal) Agora
KA.GAB	Kuzey (Kutsal) Agora Güney Avlu Batı
KBP.KMA	Kuzey (Kutsal) Agora Batı Portik Kuzey Mozaikli Alan
KDN	Kuzeydoğu Nekropolü
KDP	Kuzey (Kutsal) Agora Doğu Portik
KGP	Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik
KGP.D	Kuzey (Kutsal) Agora Güney Portik Doğu
KN	Kuzey Nekropolü
LK	Laodikeia Kilisesi
LK.BS	Laodikeia Kilisesi Batı Sokak
LK.DS	Laodikeia Kilisesi Doğu Sokak
LK.GM	Laodikeia Kilisesi Güney Mekanlar
LK.KS	Laodikeia Kilisesi Kuzey Sokak
LK.KS.S6	Laodikeia Kilisesi Kuzey Sokak 6 nolu Sondaj
MK	Merkezi Kilise
SC	Suriye Caddesi
SCKP.BD2	Suriye Caddesi Kuzey Portik Batı 2 nolu Dükkan
STC	Stadyum Caddesi
STC.BP	Stadyum Caddesi Batı Portik
STC.K	Stadyum Caddesi Kaldırım
TA	Tapınak A
TDS	Tapınak Doğu Sokağı
TN.M.DS	Traian Nymphaeum Meydanı Doğu Sokak
YB	Yüzey Buluntusu

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar:

- Plinius** *Natural Historia*, V, XXXV (Translated by H. Rackham), Edinburg, Reprinted 1997.
- Polybius** *The Histories Vol.1 (Books I-VI)*, Oxford, 1957.
- Strabon XII** *Coğrafya, Anadolu* (Kitap XII, XIII, XIV), (çev. M. Pektaş), İstanbul, 1991.

Modern Kaynaklar:

- Akar-Tanrıver 2009** D. S. Akar Tanrıver, *Apollon Klarios Kültü, Kehanet Pratikleri ve Adaklar*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Akyol 2006** S. Akyol, *Phrygia Bölgesinde Ticaret*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2006 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Anderson 1897** J. G. C. Anderson, "A Summer in Phrygia I", *Journal of Hellenic Studies (JHS)* XVII, London, 1897, 396-424.
- Apergis 2004** G. G. Apergis, *The Seleukid Royal Economy The Finances and Financial Administration of the Seleukid Empire*, Cambridge, 2004.
- Arundel 1834** F. J. V. Arundel, *Discoveries in Asia Minor Ruins of Several Ancient Cities and Especially Antioch of Pisidia in Two Volumes*, Vol. I, London, 1834.
- Atlan 1976** S. Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, Ankara, 1976.
- Bejor 2000** G. Bejor, "Per Una Ricerca di Laodicea Ellenistica", *Laodicea di Frigia I*, Roma, 2000, 15-23.
- Bilgin 2017** M. Bilgin, *Laodikeianın Geç Antik Çağ Yerel Üretim Kırmızı Astarlı Seramikleri*, Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Denizli, 2017 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

- Clark 1914** F.E. Clark, *The Holy Land of Asia Minor The Seven Cities of The Book of Revelaion*, New York, 1914.
- Cohen 1995** G.M. Cohen, *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islans, and Asia Minor*, Oxford, 1995.
- Çokaman 2008** E. Çokaman, “Tüm İnsanlar Afrika Kökenli mi?” *Aktüel Arkeoloji* 4, 2008, 4-27.
- Dönmez-Öztürk 2006** F. Dönmez-Öztürk, *Roma Çağı Küçükasya Kentleri Arasında Homonoia Anlaşmaları*, İstanbul, 2006.
- Duman 2010** B. Duman, *Laodikeia Hellenistik ve Erken Roma Dönemi Seramiği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Konya, 2010 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Duman 2013** B. Duman, “Son Arkeolojik Araştırmalar ve Yeni Bulgular Işığında Tripolis Ad Maeandrum” *Cedrus I*, Antalya, 2013, 179-200.
- Erhat 2008** A. Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul, 2008.
- Fellows 1852** C. Fellows, *Travel and Researches in Asia Minor More Particular in the Province of Lycia*, London, 1852.
- Forrer 1929** L. Forrer, Descriptive Catalogue of The Collection of Greek Coins, *The Weber Collection Volume III Part II Asia Africa*, London, 1926.
- Gagniers 1969** J. Gagniers, “Introduction Historique”, *Laodicée du Lycos Le Nymphée*, Paris, 1969, 1-11.
- Gardner 1878** P. Gardner, A Catalogue of Greek Coins In The British Museum, *The Seleucid Kings of Syria*, (ed. Reginald Stuart Poole), London, 1878.
- Head 1887** B. Von Head, *Historia Numorum A Manual of Greek Numismatics*, Oxford, 1887.
- Head 1892** B. Von Head, A Catalogue of the Greek Coins In The British Museum, *Catalogue of The Greek Coins of Ionia*, (ed. Reginald Stuart Poole), London, 1892.
- Head 1897** B. Von Head, A Catalogue of the Greek Coins In The British Museum, *Catalogue of The Greek Coins of Caria, Cos, Rhodes, &c.*, London, 1897.

- Head 1906** B. Von Head, A Catalogue of Greek Coins In The British Museum, *Catalogue of the Greek Coins of Phrygia*, London, 1906.
- Hill 1899** G. F. Hill, *A Handbook of Greek And Roman Coins*, London, 1899.
- Hill 1906** G. F. Hill, *Historical Greek Coins*, London, 1906.
- Howgego 2001** C. Howgego, *Ancient History From Coins*, London-New York, 2001.
- Imhoof – Blumer 1901** F. Imhoof – Blumer, *Kleinasiatische Mnzen*, Band I, Wien, 1901.
- Johnson 1950** S. E. Johnson, “Laodicea and Its Neighbors”, *The Biblical Archaeologist*, Vol. 13, No. 1, 1950, 1-18.
- Karwiese 1995** S. Karwiese, *Antik Nmizmatige Giriş*, İstanbul, 1995.
- Konakçı 2012** E. Konakçı, *Büyük ve Kk Menderes Havzalarındaki Mö 2. Binyıl Kültürlerinin Yeni Veriler Işığında Değerlendirilmesi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir, 2012 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Konakçı 2016** E. Konakçı, “Laodikeia Yüzey Araştırması ve Asopos Tepesi Kazıları”, *Geçmişten Günümüze Denizli, Denizli'nin Derin Geçmişi: Kazı ve Araştırmalar 2, Sayı 47*, (ed. C. şimşek), Denizli, 2016, 52-55.
- Leschhorn 1998** W. Leschhorn, Herzog Anton Ulrich-Museum Braunschweig Kunstmuseum des Landes Niedersachsen, *Katalog der griechischen Mnzen*, Braunschweig, 1998.
- Ma 2002** J. Ma, *Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor*, New York, 2002.
- Magie 1950** D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ*, Vol. I-II, New Jersey, 1950.
- Marinescu 1995** C.A. Marinescu, “A First-Century BC Hoard of Late Cistophori”, *The Numismatic Chronicle (1966-)*, Vol. 155, 1995, 325-332.

- Mørkholm 1979** O. Mørkholm, "Some Reflections On The Early Cistophoric Coinage", *Museum Notes (American Numismatic Society) Vol. 24*, 1979, 47-61.
- Mørkholm 2000** O. Mørkholm, *Erken Helenistik Çağ Sikkeleri*, (çev. O. Tekin), İstanbul, 2000.
- Oğuzhanoğlu 2014** U. Oğuzhanoğlu, "Laodikeia'dan Batı Anadolu Erken Tunç Çağı'na Yeni Katkılar", *10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları), Laodikeia Çalışmaları 3*, Ed. C. Şimşek, İstanbul, 71-86.
- Oğuzhanoğlu-Akay 2015** U. Oğuzhanoğlu Akay, *Laodikeia-Kandilkırı Verileri Işığında Güneybatı Anadolu'da Erken Tunç Çağı 2 ve 3*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Denizli, 2015 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Poblome 2004** J. Poblome, "Comparing Ordinary Craft Production: Textile and Pottery Production in Roman Asia Minor" *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Vol. 47. No.4, 2004, 491-506.
- Ramsay 1887** W. M. Ramsay, "Antiquities of Southern Phrygia and the Border Lands (I)", *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts 3*, No. 3/4, 1887, 344- 368.
- Ramsay 1895** W. M. Ramsay, *Cities and Bishoprics of Phrygia*, Oxford, 1895.
- Ramsay 1962** W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, Amsterdam, 1962.
- Robinson 1954** E.S.G. Robinson, "Cistophori In The Name Of King Eumenes", *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society, Sixth Series, Vol. 14, No. 44*, 1954, 1-8.
- Sear 1979** D. R. Sear, *Greek Coins And Their Values, Vol II Asia And North Africa*, London, 1979.
- Sevin 2007** V. Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara, 2007.
- SNG 1945a** *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Troas*, Copenhagen, 1945.

- SNG 1945b** *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Mysia, Copenhagen, 1945.*
- SNG 1945c** *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Aeolis-Lesbos, Copenhagen, 1945.*
- SNG 1946a** *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Ionia, Part I Clazomenae-Ephesus, Copenhagen, 1946.*
- SNG 1946b** *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Ionia, Part II Erythrae-Priene, Copenhagen, 1946.*
- SNG 1947a** *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Caria Part I Alabanda-Orthosia, Copenhagen, 1947.*
- SNG 1947b** *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Lydia Part II Sala-Tripolis, Copenhagen, 1947.*
- SNG 1948** *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Phrygia Part I Abbaïtis-Eumeneia, Copenhagen, 1948.*
- SNG 1956** *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Lycaonia-Cilicia, Copenhagen, 1956.*
- SNG 1957** *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Sammlung von Aulock, Mysien, 4. Heft NR 1050-1438, Berlin, 1957.*
- SNG 1960** *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Sammlung von Aulock, Ionien, 6. Heft NR 1768-2333, Berlin, 1960.*
- SNG 1964** *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Sammlung von Aulock, Phrygien, 9. Heft NR 3329-4040, Berlin, 1964.*

- SNG 1982** *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Phrygia, New Jersey, 1982.*
- Şimşek 2005** C. Şimşek, “2003 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazısı”, *26. Kazı Sonuçları Toplantısı* (24-28 Mayıs 2004 Konya), Cilt 1, Ankara, 2005, 305-320.
- Şimşek 2007a** C. Şimşek, *Laodikeia (Laodikeia ad Lycum)*, İstanbul, 2007.
- Şimşek 2007b** C. Şimşek, “2005 yılı Laodikeia Kazı Çalışmaları”, *28. Kazı Sonuçları Toplantısı* (29 Mayıs-2 Haziran 2006 Çanakkale), 1. Cilt, Ankara, 2007, 455-478.
- Şimşek 2012** C. Şimşek, *Kutsal Kent Laodikeia'nın Kiliseleri*, Denizli, 2012.
- Şimşek 2013** C. Şimşek, *Laodikeia (Laodicea ad Lycum)*, Laodikeia Çalışmaları 2, İstanbul, 2013.
- Şimşek 2014** C. Şimşek, “Laodikeia'dan Ladik ve Denizli'ye”, *Geçmişten Günümüze Denizli, Denizli'nin Derin Geçmişi: Kazı ve Araştırmalar*, Sayı 38, (ed. C. Şimşek), Denizli, 2014, 21-37.
- Şimşek 2015** C. Şimşek, *Laodikeia Kilisesi, Lykos Vadisi'nde Hıristiyanlık*, Denizli, 2015.
- Şimşek 2016** C. Şimşek, “2015 Yılında Laodikeia'da Yapılan Çalışmalar”, *Geçmişten Günümüze Denizli, Denizli'nin Derin Geçmişi: Kazı ve Araştırmalar 2*, Sayı 47, (ed. C. Şimşek), Denizli, 2016, 4-51.
- Şimşek 2017** C. Şimşek, “Urban Planning of Laodikeia on the Lykos in the Light of New Evidence”, *Landscape and History in the Lykos Valley: Laodikeia and Hierapolis in Phrygia*, Ed. C. Şimşek-F. D'Andria, Cambridge, 2017, 1-52.
- Şimşek 2018** C. Şimşek, “Geç Antik Çağ'da Laodikeia”, *Geç Antik Çağ'da Lykos Vadisi ve Çevresi*, Ed. C. Şimşek-T. Kaçar, 2018, İstanbul, 81-116.
- Şimşek vd. 2011** C. Şimşek – Okunak M. – Bilgin M., *Laodikeia Nekropolü (2004-2010 Yılları)*, *Laodikeia Çalışmaları 1.1-1.2*, (ed. C. Şimşek) İstanbul, 2011.
- Şimşek – Duman 2013** C. Şimşek- B. Duman, “Laodikeia Tipi Kulakçıklı Kandiller”, *Olba XXI*, İstanbul, 2013, 151-180.

- Tarhan 2006** M. A. Tarhan, *2002-2003 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kabartma Buluntuları*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2006, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Tekin 1994** O. Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, İstanbul, 1994.
- Tekin 1997** O. Tekin, *Antik Numismatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*, İstanbul, 1997.
- Tekin 2003** O. Tekin, *Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu*, İstanbul, 2003.
- Traversari 2000** G. Traversari, “La Situazione Viaria di Lodicea alla Luce Delgi Itinerari Romani”, *Laodicea Di Frigia I*, Ed. G. Traversari, 2000, 9–14.
- Tischler 1977** J. Tischler, *Kleinasiatische Hydronymie*, Wiesbaden, 1977.
- Tulay 2001** A. S. Tulay, *Genel Nümizmatik Sözlüğü*, İstanbul, 2001.
- Waddington 1853** W.H. Waddington, *Voyage En Asie-Mineure Au Point De Vue Numismatique*, Paris, 1853.
- Weber 1898** G. Weber, “Die Flüsse Von Laodicea”, *Mittheilungen Des Kaiserlich Deutschen Archaeologischen Instituts, thenische Abtheilung (AM) XXIII*, Athens, 1898, 178-195.
- Wroth 1892** W. Wroth, A Catalogue of Greek Coins In The British Museum, *Catalogue of the Greek Coins of Mysia* (ed. R.S. Poole), London, 1892.
- Wroth 1894** W. Wroth, A Catalogue of Greek Coins In The British Museum, *Catalogue of the Greek Coins of Troas, Aeolis, And Lesbos, And Lesbos*, London, 1894.
- Valverde 2007** L.M. “Valverde, Cistóforos Proconsulares de Apamea, Laodicea, Pergamum y Tralles” *Iberia n° 10*, 2007, 17-36.
- Yılmaz-Kolancı 2018** B. Yılmaz Kolancı, *Laodikeia Mimari Bloklarındaki Bitkisel ve Figüratif Kabartmalar*, Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Denizli, 2018 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

FIGÜRLER LİSTESİ

- Figür 1:** Lykos Vadisi uydu görüntümü ve antik kentler. (Şimşek 2013, 36, Res. 22)
- Figür 2:** Calder - Bean'in Güneybatı Anadolu haritası. (Traversari 2000,10, Fig.1)
- Figür 3:** Lykos Ovası ve Laodikeia'nın hava fotoğrafı. (Şimşek 2013, 50, Res. 41)
- Figür 4:** Laodikeia'nın uydu görüntüsü. (Google Maps) Erişim Tarihi: 26.06.2019
- Figür 5:** Lykos Ovası ve Ovaya adını veren Lykos Nehri. (Şimşek 2013, 41, Res.30)
- Figür 6:** Batı Anadolu Roma Dönemi yol güzergahları. (Yılmaz-Kolancı 2018, 10, Fig.3)
- Figür 7:** Laodikeia kent planı. (Laodikeia Kazı Arşivi)
- Figür 8:** Asopos Tepesi I-II. (Yılmaz-Kolancı 2018, 13, Fig.6)
- Figür 9:** Batı Tiyatrosu. (Şimşek 2013, 221, Res.289)
- Figür 10:** MÖ 133 Öncesi Kistophor.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=2544297>) Erişim: 26.06.2019
- Figür 11:** MÖ 133 Öncesi Kistophor.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=3682817>) Erişim: 26.06.2019
- Figür 12:** MÖ 133 Sonrası Kistophor.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=1143099>) Erişim: 26.06.2019
- Figür 13:** MÖ 133 Sonrası Kistophor.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=186838>) Erişim: 26.06.2019
- Figür 14:** Aslan postu / lobut, üzüm salkımı betimli kistophor.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=1003173>) Erişim: 26.06.2019
- Figür 15:** Prokonsül Lentulus Dönemi Magistrat Kratippos kistophoru.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=5281594>) Erişim: 03.07.2019
- Figür 16:** Prokonsül Tullius Dönemi Magistrat Labas kistophoru.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=186837>) Erişim: 03.07.2019
- Figür 17:** Prokonsül Fannius Dönemi Magistat Attalos Demetrios kistophoru.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=2390744>) Erişim: 03.07.2019
- Figür 18:** Ön yüzde Tykhe arka yüzde aslan betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=250605>) Erişim: 25.06.2019
- Figür 19:** Ön yüzde Tykhe arka yüzde aslan betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=1333968>) Erişim: 25.06.2019
- Figür 20:** Ön yüzde Zeus, arka yüzde lotus çiçeği betimli Laodikeia sikkesi, Kat.no: 26).
- Figür 21:** Öne doğru uzattığı sağ elinde gül tutan Aphrodite betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.forumancientcoins.com/3064&zpg=>) Erişim: 29.06.2019

- Figür 22:** Öne doğru uzattığı sağ elinde gül tutan Aphrodite betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=1534873>) Erişim: 29.06.2019
- Figür 23:** Dörtgen taht üzerinde oturan Aphrodite betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=547553>) Erişim: 29.06.2019
- Figür 24:** Dörtgen taht üzerinde oturan Aphrodite betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=225252>) Erişim: 03.07.2019
- Figür 25:** Ön yüzde Aphrodite, arka yüzde çift bereket boynuzu betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=1534875>) Erişim: 30.06.2019
- Figür 26:** Ön yüzde Aphrodite, arka yüzde çift bereket boynuzu betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=1534874>) Erişim: 29.06.2019
- Figür 27:** Ön yüzde Aphrodite, arka yüzde tek bereket boynuzu betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=750954>) Erişim: 26.06.2019
- Figür 28:** Ön yüzde Aphrodite, arka yüzde tek bereket boynuzu betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=266456>) Erişim: 26.06.2019
- Figür 29:** Ön yüzde Apollon, arka yüzde üç ayaklı kazan betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=3322872>) Erişim: 20.06.2019
- Figür 30:** Ön yüzde Apollon, arka yüzde üç ayaklı kazan betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=3482815>) Erişim: 20.06.2019
- Figür 31:** Kartal tünemiş tek bereket boynuzu betimli Laodikeia sikkesi
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=3520393>) Erişim: 03.07.2019
- Figür 32:** Dionysos betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=3500466>) Erişim: 03.07.2019
- Figür 33:** Dionysos betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?>) Erişim: 29.06.2019
- Figür 34:** Kurt ve yaban domuzu betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.cngcoins.com/Coin.aspx?CoinID=59880>) Erişim: 28.06.2019
- Figür 35:** Kurt ve yaban domuzu betimli Laodikeia sikkesi.
(<https://www.acsearch.info/search.html?id=1211273>) Erişim: 03.07.2019

GRAFİK LİSTESİ

- Grafik 1:** Katalogda yer alan Laodikeia sikkelerin tarihsel dağılımı.
- Grafik 2:** Katalogda yer alan farklı kentlere ait sikkelerin bölgelere göre dağılımı.
- Grafik 3:** Katalogda yer alan sikkelerin kent planı üzerinde dağılımı.

ÖZGEÇMİŞ

Adı: Hamdi Kürşat

Soyadı: POLATÇİL

Doğum Tarihi: 13.06.1985

Eğitim Durumu: Lisans

Mezun Olunan Okul / Bölüm: Pamukkale Üniversitesi / Klasik Arkeoloji

E-Posta: kpolatcil@gmail.com

İş Deneyimi:

- Laodikeia Kazısı, Kazı Başkanı Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK. Öğrenci olarak 2005.
- Laodikeia Kazısı, Kazı Başkanı Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK. Öğrenci olarak 2006.
- Laodikeia Kazısı, Kazı Başkanı Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK. Öğrenci olarak 2007.
- Laodikeia Kazısı, Kazı Başkanı Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK. Öğrenci olarak 2008.
- Laodikeia Kazısı, Kazı Başkanı Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK. Arkeolog olarak 2009 – Halen.